

یا
اعلان جنگ

یا اللہ ورسولش

حضرت آیۃ اللہ حیدر تربتی کربلائی

ربا اعلان جنگ با الله و رسولش

حضرت آية الله حيدر تهرتي كربلائي

برخی از تألیفات فارسی حضرت آیت الله شیخ حیدر تربتی کربلایی مد ظله

از برکه غدیر تا بی کران عاشوراء

امامت اصل اصول دین محمدی صلی الله علیه وآله

فاطمه علیها السلام حجة الله علی الحجج

تولی و تبّری اساس توحید

ترجمه زیارات ذبیح آل محمد صلی الله علیهم العاشورائیه

حجاب (نگاه، پوشش و روابط) از دیدگاه قرآن و عترت

ربا، اعلان جنگ با الله و رسولش

ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت

غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن و عترت

پاک نهاد دیرین حضرت زهیر بن القین علیه السلام علوی (دفاعیه)

پرسش و پاسخ جلد ۱ پرتوی حق (پاسخ شیعه به شبهات وارد شده از جانب وهابیان)

پرسش و پاسخ جلد ۲ (جبر، عصمت انبیاء، علم و عصمت اهل بیت علیهم السلام)

پرسش و پاسخ جلد ۳ فضل طینت نور (در عزاداری)

پژوهشی نوپیرامون حدیث شریف کسای یمانی به روایت حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

پژوهش و واکاوی منابع، سند، اعتبار و متن زیارت جامعه کبیره (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند، اعتبار و متن زیارت عاشوراء معروفه (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند، اعتبار و متن زیارت عاشوراء ناحیه مقدسه مهدیه (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند، اعتبار و متن حدیث شریف کساء یمانی

پژوهش و واکاوی منابع، سند، اعتبار و متن دعای صنمی قریش

حریم و حیا (نگاه مولانا المهدی عجل الله فرجه)

حضرت حرّ آزاد مرد شهید علیه السّلام حسینی (دفاعیه)
 حلاج مرتدی به دار آویخته (ردّ تصوّف و فلسفه)
 حور و آتش (دفاع از حضرت فاطمه و خدیجه سلام الله علیهما)
 در محضر فقیه معارف: جلد ۱ و ۲ و ۳ مجموعه ای نفیس از پاسخ به سوالات و شبهات؛
 معارف، قرآنی، فقهی، تاریخی، حدیثی، درایه و منبع شناسی
 زیارت های مولانا السّقاء ابوالفضل العباس علیه السّلام
 گزیده ای از فقه طه و آل یاسین علیهم صلوات الله:
 جلد ۱ یکصد و ده حدیث معارف
 جلد ۲ کتاب طهور، عبادات و ... (فقهی فتوائی)
 جلد ۳ معاملات و ... (فقهی فتوائی)
 جلد ۴ حج در احادیث اهل بیت اطهار علیهم السّلام
 جلد ۵ مناسک حج و عمره (فقهی فتوائی)
 جلد ۶ آداب حج و عمره، اعمال و دعا های مستحب
 و ...

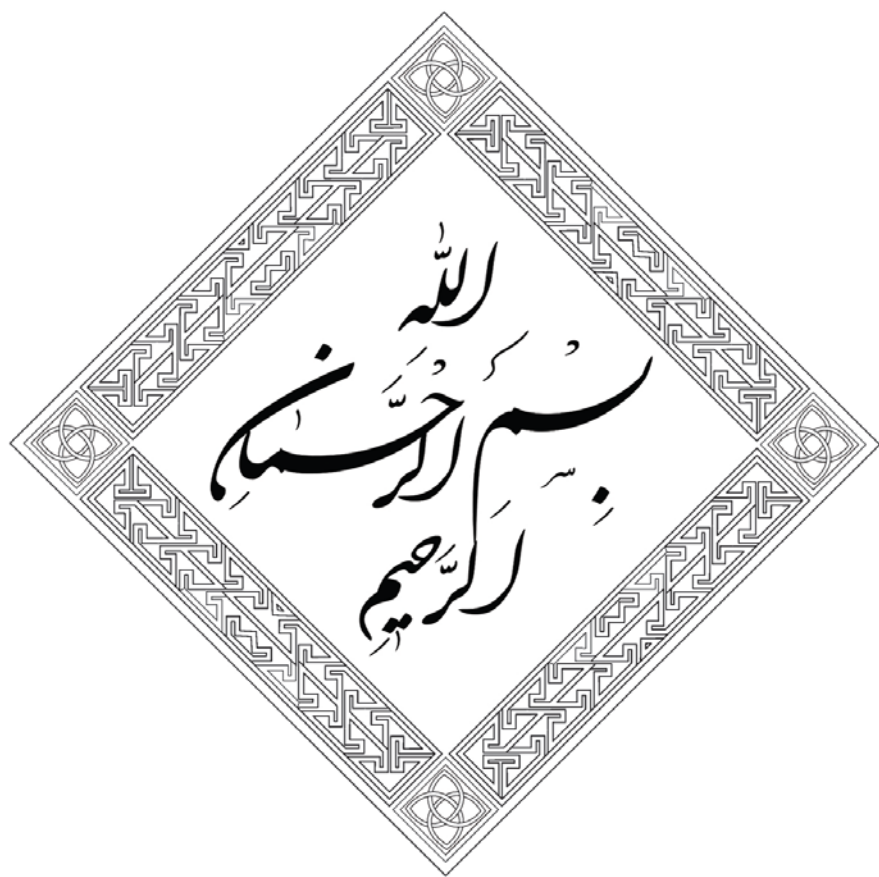
سرشناسه: ربا اعلان جنگ با الله و رسولش
نام پدیدآورنده: حضرت آیه الله حیدر تربتی کربلائی
تایپ و ویرایش: محدّثه تربتی
طرح جلد: محدّثه تربتی

رایانامه: Zabihe.ale.mohammad@gmail.com

وبگاه: Torbatikarbalacee.loxblog.com

شماره تماس: ۰۹۱۳۷۰۰۴۶۱۲

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر برای مؤلف محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمات

۷

۱۲

آنان که امر هدایت‌گری بر عهده دارند

۱۳

و هرگز نیاز ندارد به روز شود

۱۵

در این واویلا ی گناه چه کنیم؟

۱۷

ربا از دیدگاه قرآن کریم

آیه یکم:

۱۸

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

۲۰

توضیح

۲۳

آیه دوم:

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

۲۴

آیه سوم:

۲۵

آیه چهارم:

تفسیر و توضیح آیه در احادیث

۲۹

آیه پنجم:

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

۳۰

آیه ششم:

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

۳۴

آیه هفتم:

آیه هشتم:

۳۵

آیه نهم:

آیه دهم:

آیه یازدهم:

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

۳۷

آیه دوازدهم:

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

۳۸

توضیح

۴۱

ربا از دیدگاه اهل بیت اطهار علیهم السلام

ترس نبی الله صلی الله علیه و آله

- پنهان تراز حرکت مورچه ...

۴۲

خداوند ربا را حرام فرمود تا ...

چرا پلید ... ؟

۴۳

روزی حلال و پاک

۴۴

گناه بزرگ

۴۵

ناچیزترین آنها...

در غضب خدا و...

گواهی دادن و نوشتن...

۴۶

زمینه نابودی

بدترین شغل

۴۷

ناآگاهی از ...

از حيله های آخرالزمان

ربای همگانی

۴۸

چهره ای پشت نقاب

۵۰

پی نوشت ها

مقدمات

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين، وأفضل الصلوات والتحيات على محمد وآله الطيبين الطاهرين، ولعنة الله على أعدائهم وظالمهم، وغاصبي حقوقهم ومخالفهم، ومنكري فضائلهم ومناقبهم، ومدعي شئونهم ومراتبهم، والراضين بذلك من الأولين والآخرين.

الله تعالى می فرماید:

«قُلْ إِنَّمَا أَعْطُكُمْ بِوَاحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ شَأْنِي وَفُرَادَى...»^۱.

بگو (ای پیامبر!) همانا شما را به يك چیز پند می دهم، این که برای الله دوتا دوتا و تک تک بپاخیزید

والله تعالى انسان را خلق نمود و خود آگاه است که طبیعت واقعی انسان^۲ به چه چیز گرایش دارد و پاسخ صحیح به این گرایش ها کدام است. و این از لطف او بود که پاسخ به این نیازها را در قالبی به نام دین نهاد تا بشربداند، آنچه را باید بداند.

آنچه با نام ارزش های معنوی تلقی می شود، فقط یک گفتار نیست، سیره ای است که در کلام خلاصه شده و با جاری شدن آن در جامعه پرتوهای هدایت تابش می گیرند و راه را روشن

می کنند. راهی که برای پیمودن آن آمده ایم. راهی که انتهای آن مردی است از تبار نور، مردی راست قامت و مهربان، که همه ما روزی باید پاسخگوی او باشیم.

روزی باید ببینیم چطور جواب محبت های او را داده و چه به درگاهش می بریم.^۳

دانستن این موضوع که نافرمانی از آنچه تحت عنوان وحی از آن یاد می شود، چه تبعات و آثاری را به دنبال دارد، بسیار مهم است. زیرا از این جاست که پی می بریم خداوند نیازی به من و ماندارد و خود قادر مطلق است و اگر فرمان او را بر دیده نهیم، رستگار خواهیم بود و چنانچه نافرمانی او را سرلوحه رفتار کنیم، خود و خانواده و جامعه خود را درگیر آثار زیانبار این نافرمانی کرده ایم.

آنچه امروزه شاهد آن هستیم، چیزی جز ندانستن، رسیدگی نکردن یا لجبازی بدون علم، نیست؛ لجاجتی که به دنبال ناآگاهی از سیمای واقعی وحی به وجود آمده. و این من و ما هستیم که باید به آنان که نمی دانند، بگوییم تا بدانند و به آنان که گوشزد نمی کنند، بگوییم تا آگاه باشند و به آنان که سیمای واقعی وحی را ندیده اند، نشان دهیم آنچه را که می توان دید و همه به هم کمک کنیم تا رنگ ها عوض شوند و سمت و سوها، یک جهت واحد بگیرند و به درستی که این جهت همان است که خداوند تعیین فرموده، همان که خداوند خود فرمود تبعیثش کنید تا رستگار شوید.^۴ راه مردی که گناهان من قلبش را به درد می آورد و اشک را از چشمانش جاری می سازد.

امام عزیزی که شاید هرگز او را ندیده باشیم ولی قلب هایمان را صاحب است.

امروز آنچه ما را از واقعیت دین دور می کند «توجیه گناه» و «تفسیر» هایی است که شیطان می پسندد، اما خدا آن را قصد ننموده، هوس های آلوده آن را زیبا می بینند، اما قلب امام عزیزمان را به درد می آورد.

شیطان هرزمان حربه ای جدید می سازد و هرروز به شکلی در می آید.

باید دانست که او از کار نمی نشیند و می خواهد آخرین تلاش خود را برای گمراه نمودن انسان، به کاربندد. دنیای اوصحنه نمایشی است که امروزه با بیان لغات و بازی با الفاظ آن را اجرا می کند.

و می بینیم در این زمان، که سخن از فکر روشن و روشنفکری است، از این راه به دل های پاک جوانان نفوذ کرده و آنان را غافل می نماید و گمراه می کند و سپس برای این که آنان را از سرزنش های نفس لّوامه یا همان وجدان برهاند، گناهان را برایشان «توجیه» می کند ... و اینجاست که دیگر تصوّرش را هم نمی توان کرد که جامعه به چه شکلی درخواهد آمد؟ آیا دیگر حتی می تواند لباس زیبای لفظ را که خود سرپوش گناهش قرار داده، درآورد و زشتی گناه را ببیند و باور کند؟ دیگر حربه ای جدید به میدان آمده، که نام آن را «دلیل» می گذارد، در حالی که واقعیّت آن را نمی بیند و نمی داند «دلیل» را جایگزین «توجیه» کرده و مصمّم ادامه می دهد...، تا نا کجا آباد ...

روی سخن با همه ماست، همه ما، کسانی که خود را پیرو مکتب علوی می دانند، آنان که قرآن را در میان دست های خود می گیرند و تلاوت می کنند و می خواهند عمل کنند، اما ... شاید راه را گم کرده اند.

اصل مسلّم این است که خداوند متعال، آفریدگار مهربان جهان، آنچه را پاک است و سودمند، حلال و آنچه را ناپاک است و برای حیات مادّی و معنوی بشر زیانبار، حرام نموده است. و این یکی از الطاف اوست. همچنان که در قرآن کریم فرموده است:

«وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ».

و خداوند برای ایشان آنچه را پاک بود، حلال و آنچه را ناپاک بود، حرام نمود.^۵

او پیامبران الهی و جانشینان آنان را برای بیان حلال و حرام فرستاد و به وسیله متابعت از فرمان ایشان، پاک را از ناپاک جدا می کند: «لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ»^۶، و خدا با لطفی که در حقّ ما روا داشته، راه را به وسیله ایشان نمایان می سازد. قرآن را می فرستد تا هدایت باشد و اهل بیت را می فرستد تا معنای این هدایت را بیان کنند.

و ابلاغ را به پیامبر امر می فرماید تا کسی نگوید نمی دانستم یا نفهمیدم.^۷

او برای دانستن و فهمیدن تک تک ما، راهی گذاشته است، و آن را به لطف خود با چهارده خورشید و ماه و ستاره آذین بسته تا همه راه را ببینند و بخواهند تا هدایت شوند ...^۸

فضای نفس کشیدن ما باید پاک باشد تا بتوانیم نفس بکشیم، غذایی که می خوریم باید پاکیزه باشد تا با خوردن آن بیمار نشویم، برای استراحت و رفع خستگی نیاز به محیطی آرام برای تسکین روح داریم، براستی! چرا راهی را نمیایم که همانا همه خوردن و خوابیدن ها و نفس کشیدن ها را برای پیمودن آن خلق کرده اند؟!

ما آمده ایم تا بمانیم.^۹

از این رو است آن جا که می بینیم گناهی رخ می دهد، گویا نفس کشیدن ـ که مایه و لازمه تداوم حیات ماست ـ برایمان عذاب آور است، و گویا احساسمان می گوید: سینه ام برای تحمل این عذاب تنگ می آید... و می خواهیم هر طور شده خود را خلاص کنیم.

پس بیایید همه با هم تلاش کنیم تا خود، خانواده و اجتماعمان را پاک نگه داریم، بیایید به هم کمک کنیم تا بتوانیم فضای کشور اهل بیت اطهار، ایران را از آلودگی های اخلاقی پاک کنیم و همان شویم که او می خواهد ...^{۱۰}

گناهای چون بی حجابی، ربا، شطرنج و موسیقی از جمله گناهای هستند که بسترانجام بسیاری از گناهان دیگر را فراهم می آورند و این از مکر شیطان است که زشتی را زیبا جلوه دهد تا آن که ربا می خورد، از ربا خوردن لذت ببرد و هوس آلوده آن که تربیت شده مکتب وحی نیست از نگاه حرام، لذت ببرد و آنکه پا در عرصه شطرنج یا موسیقی می نهد، احساس کند لذت می برد، درحالی که شیطان زشتی را زیبا جلوه می دهد^{۱۱} و آن گاه که دست انسان از همه جا قطع شد، خود را به کناری کشیده، سخن از اختیار به میان می آورد.^{۱۲}

و انسان را از یاد خدا ـ که همانا تمام زیبایی است ـ غافل می سازد، تا آن جا که می تواند گناه کند و از خدا دور شود، تا به حدی برسد که دیگر نیاز به تلاش او نباشد، تا آن قدر نفس او را بروی مسلط سازد که بتواند رو در روی امام خویش بایستد ...

آنچه در این کتاب آمده است در واقع سخن خدا و پیامبر و اولیاء اوست، کلام پروردگار متعال پیرامون موضوع حجاب. و در ذیل آیات، گزیده‌ای از احادیث پیرامون موضوع ریش تراشی ذکر شده که محققین محترم جهت اطلاع بیشتر به مصادری که مختص به آن‌ها است، مراجعه نمایند. احادیث از معتبرترین کتاب‌های حدیثی و فقهی آورده شده است و برای ترجمه نمودن متن احادیث، اقدامی دقیق به انجام رسانده‌ایم.

برای آنان که کلام اهل بیت اطهار علیهم السلام قلب‌هایشان را صیقل داده و نورانی می‌کند، پیش از آغاز متن کتاب، سه قسمت آورده شده:

تا بدانیم خداوند، قرآن را نازل کرد و عترت را خلق نمود تا ما، راز سعادت ابدی را از آنان جويا شویم ...، آنان که امرهدایتگری را به عهده دارند.

و بدانیم آنچه را برای پیمودن این مسیر توشه نهانند، تا ابد کفاف سعادت‌مان را می‌دهد و هرگز نیاز ندارد به روز شود، و یا اگر به روز نبود نتواند پاسخگو باشد، و هرگز نسخه‌ای از قرآن با ویرایش و اضافات، چاپ نخواهد شد و همان قرآنی که بر قلب پیامبرمان نازل گشت برای خوشبخت شدن، خوشبخت باقی ماندن، و عاقبت به خیر شدن همه ما کفایت می‌کند. هیچ نیازی بی پاسخ باقی نمانده که ما بخواهیم برای پاسخ‌گویی به آن دست به دامن بیگانه شویم و یا خود را اسیر هوس‌های آلوده دیگران کنیم یا به شیطان پناه ببریم، بلکه خداوند به ما می‌آموزد تا از شیطان به او پناه ببریم.

و بدانیم که در این واویله گناه چه کنیم تا نگاه آن مرد پاک از آن سلاله پاک را برای خود بخریم و چه کنیم تا پاک به درگاهش زانو زده، دست او را ببوسیم و از حمایتگران او باشیم. تا آن روز که آمد، اگر بودیم، از ما روی نگرداند و مبادا ما از او روی بگردانیم ... چرا که تنها غصه چنین کابوسی برای مردن تک تک ما کافیت.

و این تنها تذکری است برای آنان که ایمان آورده‌اند:

«وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَ تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ»^{۱۳}

یادآور شو، بدرستی که تذکر مؤمنان را سود می بخشد.

و در پایان همه ما را بس است که تحفه ای به عنایت او به درگاهش ببریم و او لطف کند و یک شاخه گل لبخند را از روی لب هایش به ما هدیه دهد ... به خدا سوگند که دنیا و آخرت همه ما را کفایت می کند.

«اللَّهُمَّ... وَأَعِنَّا عَلَى تَأْدِيَةِ حُقُوقِهِ إِلَيْهِ، وَالْإِجْتِهَادِ فِي طَاعَتِهِ، وَالْإِجْتِنَابِ عَنْ مَعْصِيَتِهِ، وَآمُنْ عَلَيْنَا بِرِضَاهُ، وَهَبْ لَنَا رَأْفَتَهُ، وَرَحْمَتَهُ، وَدُعَاءَهُ، وَخَيْرَهُ، مَا نَنَالُ بِهِ سَعَةً مِنْ رَحْمَتِكَ، وَفَوْزاً عِنْدَكَ، ...»^{۱۴}

لازم به ذکر است که صبیّه فاضله ام در تنظیم و تایپ و ویرایش و بازنویسی کتاب یاری ام نموده اند، و امیدوارم این عمل صالح وی مورد قبول ولیّ الله الأعظم صلوات الله علیه قرار گیرد.

آنان که امر هدایت گری بر عهده دارند

در بسیاری از کتب حدیث و تفسیر و تاریخ شیعیان اهل بیت علیهم السلام و پیروان خلفاء با سندهای بسیار و از حدّ تواتر گذشته و صحیح، به روایت اهل بیت علیهم السلام و دوستان ایشان و حتّی دشمنان آنان، حدیث گرانقدر ثقلین آمده است که پیامبر گرامی اسلام حداقل در پنج موقعیت و همچنین در آخرین لحظات زندگی خویش، در بستر بیماری، از آن سخن به میان آورده اند، و این جا به ذکر یک حدیث از آن ها بسنده می کنیم.

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند:

«إِنِّي قَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ، لَنْ تَضِلُّوَا بَعْدِي مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمَا بِهِمَا؛ كِتَابَ اللَّهِ وَ عَثْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي، فَإِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ قَدْ عَاهَدَ إِلَيَّ أَنْهُمَا لَنْ يَفْتَرِقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ كَهَاتَيْنِ - وَجَمَعَ بَيْنَ مُسَبِّحَتَيْهِ - وَ لَا أَقُولُ كَهَاتَيْنِ - وَجَمَعَ بَيْنَ الْمُسَبِّحَةِ وَ الْوُسْطَى - فَتَسْبِقُ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى، فَتَمَسَّكُوا بِهِمَا، لَا تَزِلُّوَا، وَ لَا تَضِلُّوَا، وَ لَا تَقَدِّمُوهُمَا فَتَضِلُّوَا، ...»^{۱۵}

بدرستی که دو چیز را برای شما به یادگار می‌گزارم، تا آن هنگام که به آن دوروی آورید (از ایشان پیروی نمایید)، هرگز گمراه نخواهید شد، کتاب خداوند و عترتم، اهل بیت من، زیرا خداوند مهربان و آگاه با من عهد نموده است آن دو تا زمانی که در کنار حوض کوثر بر من همچون این دو انگشتم (و پیامبران گاه میان دو انگشت کنار شست جمع فرمود) وارد شوند و نه همچون این دو انگشت (و میان انگشت اشاره و وسط جمع نمود) و هیچکدام از آن دو برد دیگری پیشی نخواهد گرفت. پس به آن دو چنگ زنید (آنچه امر می‌فرمایند، پیروی نمایید) و دور و گمراه نشوید و بر آنان پیشی نگیرید که گمراه خواهید شد.

نتیجه: خداوند برای ما اهل بیتی را در کنار قرآن قرار داده که آنچه می‌گویند، و آنچه عمل می‌کنند و آنچه را تایید می‌نمایند، همان است که خداوند فرموده است. کلام مولایمان پیامبر بسیار ظریف است: «دور و گمراه نشوید، و بر آنان پیشی نگیرید که گمراه خواهید شد»، ...

و هرگز نیاز ندارد به روز شود ...

حضرت امام محمد باقر علیه السلام فرمود: جَدَم رسول الله صَلَّى الله عليه وآله فرمودند: «أَيُّهَا النَّاسُ! حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، أَلَا وَقَدْ بَيَّنَّهُمَا اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي الْكِتَابِ، وَ بَيَّنَّتُهُمَا لَكُمْ فِي سُنَّتِي وَ سِيرَتِي، وَ بَيَّنَّهُمَا شُبُهَاتٌ مِنَ الشَّيْطَانِ، وَ بَدَعٌ بَعْدِي، مَنْ تَرَكَهَا صَلَحَ لَهُ أَمْرُ دِينِهِ، وَ صَلَحَتْ لَهُ مَرْوَتُهُ، وَ عَرَضُهُ، وَ مَنْ تَلَبَّسَ بِهَا وَقَعَ فِيهَا وَ اتَّبَعَهَا، كَانَ كَمَنْ رَعَى غَنَمَهُ قُرْبَ الْحِمَى، وَ مَنْ رَعَى مَاشِيَّتَهُ قُرْبَ الْحِمَى، نَازَعَتْهُ نَفْسُهُ إِلَى أَنْ يَرْعَاهَا فِي الْحِمَى، أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ حِمًى، أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ مَحَارِمُهُ، فَتَوَقَّوْا حِمَى اللَّهِ وَ مَحَارِمَهُ»^{۱۶}

ای مردم! حلال من (آنچه را به امر خداوند حلال نموده‌ام) تا روز قیامت حلال است، و حرام من (آنچه را به امر خداوند حرام نموده‌ام) تا روز قیامت حرام است، آگاه باشید که خداوند آن‌ها را در قرآن بیان نموده، و من در سنت و سیره‌ام آن‌ها را بیان نموده‌ام. در میان آن‌ها شبهه‌هایی از

شیطان، و بدعت‌هایی پس از من است، هرکس این شبهه‌ها و بدعت‌ها را ترک ننماید، امر دین، مروّت و آبروی خود را نیکو قرار داده است، و هرکس خود را به آن آلوده کند، و در پی بدعت‌ها برود، مانند کسی است که گوسفندان خود را نزدیک مرز (حصار) چراگاه می‌چراند، نفس او وسوسه‌اش می‌کند که آن‌ها را در چراگاه پسِ مرز نیز بچراند. آگاه باشید سرزمین هر پادشاهی مرزی دارد، و مرز خداوند محرمات (ممنوعیت‌های) اوست، پس مراقب مرزهای فرمان‌ها و محرمات او باشید.

و امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند:

«حَلَالٌ مُّحَمَّدٌ حَلَالٌ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ أَبَدًا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لَا يَكُونُ غَيْرُهُ، وَ لَا يَجِيءُ غَيْرُهُ. قَالَ عَلِيٌّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: مَا أَحَدٌ ابْتَدَعَ بِدْعَةً إِلَّا تَرَكَ بِهَا سُنَّةٌ»^{۱۷}

آنچه حلال محمد است برای همیشه تا روز قیامت حلال است، و آنچه حرام محمد است برای همیشه تا روز قیامت حرام است، و جزاین نمی‌شود، و نباید بشود. و حضرت علی علیه السلام فرمودند: کسی نیست که بدعتی را بنیان نهد مگر این که سنتی را ترک کرده باشد.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند:

«مَا خَلَقَ اللَّهُ حَلَالًا وَ لَا حَرَامًا إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ كَحَدِّ الدَّوْرِ، وَ إِنَّ حَلَالَ مُحَمَّدٍ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ...»^{۱۸}

خداوند متعال حلال و حرامی را نیافریده است مگر این که برای آن حدّ و مرزی مانند خانه‌ها قرار داده است، و بدرستی که حلال محمد حلال است تا روز قیامت، و حرام محمد نیز حرام است تا روز قیامت، ...

نتیجه: احکام شرعی بخش عظیمی از دین کامل اسلام هستند که سعادت همیشگی انسان را تضمین نموده، و دستورات خداوند است که از نیازهای مادی و معنوی بشر آگاهی کامل دارد و

او را سعادتمند می‌خواهد.

احکام مطهر اسلام از استاندارد الهی برخوردار هستند و هیچ خطا و اشتباهی در آن‌ها نیست. زمان و دگرگونی‌های آن نباید هیچگونه تغییری در آن‌ها ایجاد کند، و نباید تابع زمان و مقتضیات آن باشند، تا بتواند سعادت ابدی را برای بشریه ارمغان آورد، در هر زمان و هر مکان.

در این وایلی گناه چه کنیم؟

حضرت خاتم الانبیاء محمد مصطفی صلی الله علیه و آله فرمودند:

«إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ، فَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ»^{۱۹}

آن زمان که بدعت‌ها در میان امت آشکار گردند، بر عالم واجب است علم خود را آشکار کند، هرکس به این وظیفه خود عمل ننماید؛ لعنت خداوند بر او باد.

و فرمودند:

«إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فِي أُمَّتِي، فَلْيُظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ، وَإِلَّا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ»^{۲۰}

آن زمان که بدعت‌ها در میان امت آشکار شود، بر عالم واجب است علم خود را آشکار سازد (بیان حقائق شرعی کند)، وگرنه لعنت خداوند و فرشتگان و همه مردم بر او باد.

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند:

«كَيْفَ أَنْتُمْ إِذَا ظَهَرَ فِيكُمْ الْبِدْعُ، حَتَّى يَرْبُوا فِيهَا الصَّغِيرُ، وَيَهْرُمُ الْكَبِيرُ، وَ يَسْلَمَ عَلَيْهَا الْأَعَاجِمُ، وَإِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ قِيلَ سُنَّةٌ، وَإِذَا عَمِلَ بِالسُّنَّةِ قِيلَ بِدْعَةٌ»^{۲۱}

حال شما چگونه است هنگامی که بدعت‌ها در میان شما آشکار گردد، تا آن که کودکان با آن بزرگ می‌شوند، و بزرگان با آن پیر می‌گردند، و بیگانگان بر آن (دین آلوده به

بدعت‌ها) اسلام می‌آورند، و وقتی بدعت‌ها آشکار شدند، به آن‌ها سنت گفته شود، و هنگامی که به سنت عمل شود، (به آن) بدعت گفته شود.

از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام روایت شده که فرمودند:

«إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدْعُ فَعَلَى الْعَالِمِ أَنْ يُظْهَرَ عِلْمُهُ، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ سُلِبَ نُورُ الْإِيمَانِ»^{۲۲}

آن زمان که بدعت‌ها آشکار شوند، بر عالم واجب است علم خود را آشکار کند، اگر (با بدعت‌ها مبارزه) نکند نور ایمان از او گرفته خواهد شد.

پذیرفتن این که خدایی یکتا وجود دارد و او تنها وجود لایق پرستش است، کار سختی نیست. مشکل کنار گذاشتن غیراوست، اگر غیر او را، غیر او ببینیم و بدانیم. وقتی کسی. کار زشتی را مرتکب می‌شود، اگر آن اشتباه رازشت نپندارد، اصلاً اشتباهی نمی‌بیند، که بخواد رهایش کند، و امروز ما به این بلای عظیم گرفتار آمده‌ایم. گناهان وجهه شرعی پیدا کرده‌اند و دیگر نمی‌آییم بگوییم فلان کار حرام است، فقط باید بگوییم: حلال نیست، تا بلکه شکل حلال بودن به خود نگیرد.

و متأسفانه یکی از این گناهان، گناه بزرگ رباخواری و ربا دادن که به گونه‌های مختلف و صورت‌های عدیده (کارمزد، سود، بهره و ...) صورتی شرعی و عقلی و عرفی به آن می‌دهند، در این نوشته آیات روشن قرآن کریم همراه با تفسیر و تبیین اهل بیت اطهار صلی الله علیهم، و همچنین احادیث نورانی آن حضرات علیهم صلوات الله را گردآورده‌ایم تا حجت بر نا آگاهان تمام شود و برای مؤمنین تذکری باشد و بر جاهلان عرضه و حجت تمام کنند، و ... امید است مورد قبول ولی الله الأعظم عجل الله فرجه الشریف گردد.

ربا از دیدگاه قرآن کریم

مانند مادر است برای انجام بسیاری از گناهان دیگر، گناه بزرگ رباخواری بستری است برای انجام بسیاری از گناهان دیگر و سبب ایجاد فقر، محرومیت، بی عدالتی و ... است. ما این نتایج را بیان می کنیم زیرا با آن مواجه هستیم، اما اکنون ببینیم خداوند متعال و خاندان رسالت، در این مورد چه نظری دارند، کمی دقت به تو و من کمک می کند تا حواسمان جمع باشد، این بشر است که پس از خرابکاری به فکر چاره است، اما خداوند با ما فرق دارد، تا آن جا که هیچ شباهتی میان من و او نیست، او مرا قبل از آن که به حادثه گرفتار شوم، نجات می دهد، ببین:

آیه یکم:

«الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ»^{۲۳}

کسانی که ربا می خورند، به پا نمی خیزند؛ مگر مانند کسی که بر اثر تماس با شیطان، آشفته حال شده است. این به خاطر آن است که می گویند: دادوستد مانند ریاست، در حالی که خداوند، داد و ستد را حلال و ربا را حرام نموده است. پس هرکس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد و عاقبت کارش با

خداست؛ اما کسانی که بازگردند (وبار دیگر مرتکب این گناه شوند) اهل آتش هستند و در آن جاودان خواهند بود.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

در تفسیر علی بن ابراهیم قمی در حدیثی از امام جعفر صادق علیه السلام درباره معراج پیامبر صلی الله علیه و آله آمده است که پیامبر فرمود:

«إِذَا أَنَا بِقَوْمٍ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ مَوَائِدُ مِنْ لَحْمٍ طَيِّبٍ وَ لَحْمٍ خَبِيثٍ، وَهُمْ يَأْكُلُونَ الْخَبِيثَ وَيَدْعُونَ الطَّيِّبَ، فَسَأَلْتُ جِبْرِئِيلَ مَنْ هَؤُلَاءِ؟ فَقَالَ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الْحَرَامَ وَيَدْعُونَ الْحَلَالَ مِنْ أُمَّتِكَ. ثُمَّ مَضَيْتُ، فَإِذَا أَنَا بِأَقْوَامٍ يُرِيدُ أَحَدُهُمْ أَنْ يَقُومَ فَلَا يَقْدِرُ مِنْ عِظَمِ بَطْنِهِ، فَقُلْتُ: مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِئِيلُ؟ قَالَ: فَهُمْ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ، وَإِنَّهُمْ لِبَسْبِيلِ آلِ فِرْعَوْنَ يُعْرَضُونَ عَلَى النَّارِ غُدُوًّا وَعَشِيًّا، يَقُولُونَ رَبَّنَا مَتَى تَقُومُ السَّاعَةُ؟^{۲۴} وَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ السَّاعَةَ أَذْهَى وَأَمْرُ^{۲۵}»^{۲۶}

گروهی را دیدم که در مقابل آن‌ها گوشتی پاک و گوشتی پست و ناپاک بود، اما آن گروه گوشت ناپاک را می‌خوردند و گوشت پاک را نمی‌خوردند. درباره آن‌ها از جبرئیل علیه السلام پرسیدم، پاسخ داد: اینان کسانی از امت تو هستند که (مال) حرام را می‌خورند و (مال) حلال را رها می‌کنند. از آنان گذر کردم. گروهی را دیدم که یک نفر از آنان قصد داشت از جا برخیزد؛ اما به جهت بزرگی شکمش، نمی‌توانست. گفتم: اینان چه کسانی هستند، ای جبرئیل؟ گفت: آنان رباخواران هستند، توانایی برخاستن ندارند، مگر مانند کسی که شیطان زده شده باشد (تعادل روانی ندارد)، و آنان راه و روش آل فرعون (خوی خودکامگی و استثمار) و عاقبت آنان را دارند و هر صبح و شام به جهنم عرضه می‌شوند. آنان می‌گویند: پروردگار ما! چه زمانی قیامت برپا می‌شود و نمی‌دانند که روز

قیامت، روزی سخت ترو ناگوارتر است.

مفسر بزرگ شیعه علی بن ابراهیم قمی رحمه الله در تفسیر شریف خود در مورد آیه:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ».

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از (نافرمانی) خداوند بترسید و آنچه را که از مطالبات ربا باقی مانده رها کنید، اگر ایمان دارید. می‌نویسد:

«فَإِنَّهُ كَانَ سَبَبُ نُزُولِهَا أَنَّهُ لَمَّا أُنْزِلَ اللَّهُ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا ... فَقَامَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! رَبَا أَبِي فِي ثَقِيفٍ وَقَدْ أَوْصَانِي عِنْدَ مَوْتِهِ بِأَخْذِهِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُمْ مُؤْمِنِينَ، فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ. قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: مَنْ أَخَذَ الرِّبَا وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ، وَكُلُّ مَنْ أَرْبَى وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ»^{۲۷}

سبب نزول این آیه این بود که خالد بن ولید نزد پیامبر صلی الله علیه و آله از جا برخاسته و گفت: ای پیامبر خدا! ربای پدرم در قبیله ثقیف مانده و هنگام مرگ مرا وصیت کرده که (آن را) بگیرم. آن‌گاه خداوند این آیه را فرفرستاد: ... سپس حضرت فرمودند: هرکس ربا بگیرد، کشتن او واجب است، ...

امام امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

«... وَأَمَّا مَا فِي الْقُرْآنِ تَأْوِيلُهُ فِي تَنْزِيلِهِ فَهُوَ كُلُّ آيَةٍ مُحْكَمَةٍ نَزَلَتْ فِي تَحْرِيمِ شَيْءٍ مِنَ الْأُمُورِ الْمُتَعَارَفَةِ الَّتِي كَانَتْ فِي أَيَّامِ الْعَرَبِ تَأْوِيلُهَا فِي تَنْزِيلِهَا، فَلَيْسَ يَحْتَاجُ فِيهَا إِلَى تَفْسِيرٍ أَكْثَرٍ مِنْ تَأْوِيلِهَا ... وَقَوْلُهُ تَعَالَى: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا ... أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ... وَمِثْلُ

ذَلِكَ فِي الْقُرْآنِ كَثِيرٌ مِّمَّا حَرَّمَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لَا يَحْتَاجُ الْمُسْتَمِعُ لَهُ إِلَى مَسْأَلَةٍ عَنْهُ ... ۲۸

... و اما در قرآن آنچه تأویل (معنای باطن) آن در تنزیل (ظاهر) آن است؛ و آن هر آیه ای است که محکم (واضح و روشن) است (و نیاز به تفسیر و تأویل ندارد) در حرام نمودن چیزی از این امور متعارف که در روزگار عرب تأویل آن در تنزیل آن می باشد، نیازی به تفسیر بیش از تأویل آن ندارد مانند ... سخن خداوند: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ ... و مانند آن در قرآن بسیار است از چیزهایی که خداوند حرام نموده و شنونده نیازی به پرسیدن پیرامون آن ندارد.

توضیح: خداوند با بیان آیه: «وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا» در صدد بیان این نکته است که میان بیع و ربا تفاوت روشنی است و نباید آن ها را با هم اشتباه کرد و به سبب همین وضوح، قرآن به بیان تفاوت آن دو نپرداخته است. ۲۹

مردی از اهل خراسان که مال بسیاری از راه رباخواری (معاملات ربوی) جمع نموده - و از فقهاء درباره آن پرسیده بود و آنان در پاسخ گفته بودند: هیچ عملی از توقبول نمی شود، مگر آنکه اموال ربوی را به صاحبانش بازگردانی - خدمت امام محمد باقر علیه السلام رسید و داستان خود را با آن حضرت مطرح نمود، حضرت فرمودند:

«مَخْرَجُكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ قَوْلُهُ: فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ، وَ الْمَوْعِظَةُ التَّوْبَةُ» ۳۰

راه نجات تو در کتاب خداوند و آیه کریمه است: فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ ... پس هر کس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد و عاقبت کارش با خداست، و مقصود از موعظه در این کلام خداوند توبه کردن است. اگر نا آگاهی از حرام بودن ربا (بوده) و سپس آگاهی یافتن باشد، آنچه گذشته است

حلال و آنچه باقی مانده است، پس باید نگهداری کند (دیگررباخواری نکند).

امام جعفرصادق علیه السلام فرمودند:

«ما خَلَقَ اللَّهُ حَلالًا وَ لا حَرَامًا إِلَّا وَ لَهُ حُدُودٌ كَحُدُودِ الدَّارِ، فَمَا كَانَ مِنْ حُدُودِ الدَّارِ فَهُوَ مِنَ الدَّارِ... وَإِنَّ رَجُلًا أَرَبَى دَهْرًا مِنَ الدَّهْرِ فَخَرَجَ قاصِدًا أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ: مَخْرَجُكَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، يَقُولُ اللَّهُ: فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ، وَ الْمَوْعِظَةُ هِيَ التَّوْبَةُ، فَجَهَلُهُ بِتَحْرِيمِهِ ثُمَّ مَعْرِفَتُهُ بِهِ، فَمَا مَضَى فَحَلالٌ وَ ما بَقِيَ فَلْيُحْفَظْ»^{۳۱}

خداوند هیچ حلال و حرامی را نیافریده است مگر این که برای آن حد و مرزی مانند مرزهای خانه قرار داده، آنچه از مرزهای خانه است، از آن خانه است ... و مردی روزگاری را به رباخواری مشغول بود، نزد امام محمدباقر علیه السلام رفت و از حضرت در این باره پرسش نمود، ایشان فرمودند: راه رهایی تو در کتاب خداوند است آن جا که فرموده: فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ ... پس هر کس اندرز الهی به او رسد و (از رباخواری) خودداری کند، خدا از گذشته او درگذرد، بنابراین (با توجه به) ناآگاهی وی به حرام بودن ربا و آگاهی یافتن او پس از آن، آنچه گذشته حلال است و آنچه (از ربا) باقی مانده، باید (دست) نگهدارد (دیگررباخواری نکند).

سید کریم عبدالعظیم حسنی علیه السلام می گوید: امام محمدجواد علیه السلام فرمود: از پدرم شنیدم که فرمود: شخصی به نام عمرو بن عبید نزد امام جعفرصادق علیه السلام آمده و عرض کرد: می خواهم از قرآن کریم، گناهان بزرگ را بدانم. آن حضرت فرمودند:

«نَعَمْ يَا عَمْرُو أَكْبَرُ الْكَبَائِرِ الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، ... وَ أَكُلُ الرِّبَا، لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَقُولُ: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ

الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ...»^{۳۲}

آری ای عمرو! بزرگترین گناهان شرک ورزیدن به خداست، و ... و رباخواری است، زیرا خداوند در قرآن فرموده است: الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا ... کسانی که ربا می خورند، به پانمی خیزند مگر مانند کسی که بر اثر قمار با شیطان، آشفته حال شده است.

امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید:

«أَكَلُ الرِّبَا لَا يَقُومُ حَتَّى يَتَخَبَّطَهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ»^{۳۳}

رباخوار، بر نمی خیزد مگر این که شیطان به او بمالد (جن زده شده و به بیماری های روحی مبتلا گردد).

در کتاب «الهدایة» شیخ صدوق که مضمون آن متن احادیث اهل بیت علیهم السلام است، چنین آمده:

«وَمَنْ أَكَلَ الرِّبَا بِجَهَالَةٍ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ، فَلَهُ مَا سَلَفَ وَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ
فِيمَا لَا يَعْلَمُ، وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ»^{۳۴}

وهرکس ربا را با ناآگاهی بخورد درحالی که نمی دانسته حرام است، آنچه گذشته برای او (حلال) است و برای آنچه نمی دانسته، گناهی برایش نوشته نمی شود، وهرکس از آنان بازگردد (و دوباره رباخواری کند) از اهل آتش است.

و نیز در این کتاب آمده است:

«لَيْسَ الرِّبَا إِلَّا فِيمَا يُكَالُ أَوْ يُوزَنُ. وَدِرْهَمُ رَبَاٍ أَعْظَمُ مِنْ سَبْعِينَ زَنْيَةً كُلُّهَا
بِذَاتِ مَحَرَمٍ. وَ الرِّبَا رِبَاءَانِ؛ رَبَاٌ يُؤْكَلُ، وَ رَبَاٌ لَا يُؤْكَلُ، فَأَمَّا الَّذِي يُؤْكَلُ؛
فَهَدِيَّتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تُرِيدُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا، وَأَمَّا الَّذِي لَا يُؤْكَلُ؛ فَهُوَ أَنْ
يَدْفَعَ الرَّجُلُ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ عَلَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ أَكْثَرُ مِنْهَا، فَهُوَ الرِّبَا الَّذِي نَهَى

اللَّهُ عَنْهُ، وَمَنْ أَكَلَ الرِّبَا بِجَهَالَةٍ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ أَنَّهُ حَرَامٌ فَلَهُ مَا سَلَفَ وَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ فِيمَا لَا يَعْلَمُ، وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ»^{۳۵}

ربا نیست مگر در معامله‌ای که با کیل (پیمانه) یا با وزن انجام شود. و گناه یک درهم ربا بسیار بزرگتر از گناه زنا با محارم است. و ربا دو ربا است؛ ربایی که خورده می‌شود (حلال است) و ربایی که خورده نمی‌شود (حرام است). اما ربایی که خورده می‌شود؛ هدیه توست برای مردی که بهره و بیشتر از آن (اصل هدیه) را می‌خواهی، و اما ربایی که نباید خورده شود، آن است که (شخصی) به مردی ده درهم بدهد به این شرط و اساس که (وی) بیشتر از آن را بپردازد، پس آن ربا (حرام) می‌باشد که خداوند از آن نهی فرموده. و هرکس از روی ناآگاهی رباخواری کند و نداند که حرام است، آنچه گذشته از آن اوست و در آنچه نمی‌دانسته بر او گناهی نیست، و هرکس بازگردد (و دوباره رباخواری کند) پس از اهل آتش است.

آیه دوم:

«يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ»^{۳۶}

خداوند ربا را نابود می‌سازد و صدقات را افزایش می‌دهد و خداوند هیچ انسان ناسپاس گناه‌کاری را دوست ندارد.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث

روایت شده که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

«إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ الصَّدَقَاتِ، وَلَا يَقْبَلُ مِنْهَا إِلَّا الطَّيِّبَ، وَيَأْخُذُهَا بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يُرَبِّيها لِصَاحِبِها كَمَا يُرَبِّي أَحَدَكُمْ مَهْرَهُ وَفَصِيلَهُ، حَتَّى تَصِيرَ اللُّقْمَةُ مِثْلَ جَبَلِ أُحُدٍ، وَتَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ: يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيلُ الصَّدَقَاتِ، وَإِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ»^{۳۷}

همانا خداوند صدقات را می‌پذیرد و از آن‌ها جز آنچه پاک (کارهای اقتصادی خوب و خالی از حرام) است را نمی‌پذیرد و آن را برای صاحبش رشد (برکت و فزونی) می‌دهد همانطور که یکی از شما کوزه اسب و بچه ماده شتر خود را پرورش می‌دهد، تا آن جا که (دادن) یک لقمه (که در راه خدا داده شود) مانند کوه احد، بزرگ می‌شود و تصدیق آن در کتاب خداوند است: **يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَ...** خداوند ربا را نابود کرده و صدقات را افزایش می‌دهد، و همانا خداوند توبه را می‌پذیرد و صدقات را می‌گیرد.

مردی از امام جعفر صادق علیه السلام درباره بیان آیه «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَ...» پرسش نمود و گفت: درحالی که رباخوار را می‌بینم که مالش بیشتر می‌شود! حضرت فرمود:

«فَأَيُّ مَحَقٍّ أَمْحَقٌ مِنْ دِرْهِمٍ رِبًّا يَمْحَقُ الدِّينَ، فَإِنْ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ»^{۳۸}

کدام نابودی، نابود کننده‌تر از یک درهم ریاست که دین (انسان) را از بین می‌برد و اگر توبه کند، اموالش از دستش می‌رود (باید به صاحبانشان برگرداند) و فقیر می‌شود؟! به امام جعفر صادق علیه السلام درباره آیه: «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَ...» گفته شد: (چگونه است) می‌بینم کسی رباخواری می‌کند و مالش فزونی می‌یابد؟! حضرت فرمودند:

«يَمْحَقُ اللَّهُ دِينَهُ وَإِنْ كَانَ مَالُهُ يَكْثُرُ»^{۳۹}

خداوند (به سبب رباخواری) دین او را نابود می‌کند، گرچه مال او زیاد شده باشد.

آیه سوم:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ»^{۴۰}

همانا کسانی که ایمان آوردند و اعمال نیکو انجام دادند، نماز را به پا داشته و زکات را پرداختند، پاداش ایشان نزد پروردگارشان است و هرگز ترسی (از آینده) و اندوه (از گذشته)

نخواهند داشت.

آیه چهارم:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ»^۱

ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث

امام محمد باقر علیه السلام فرمودند:

«إِنَّ الْوَلِيدَ بْنَ الْمَغِيرَةَ كَانَ يَرِي فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَقَدْ بَقِيَ لَهُ بَقَايَا عَلَى ثَقِيفٍ وَ أَرَادَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ الْمُطَالِبَةَ بَعْدَ أَنْ أَسْلَمَ فَزَلَّتْ: اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ...»^۲

ولید بن مغیره در زمان جاهلیت (پیش از اسلام) رباخواری می‌کرد و از قبیله ثقیف ربا طلبکار بود، و خالد فرزند وی می‌خواست پس از اسلام آوردن، آن (ربا) را از آنان درخواست کند، آن‌گاه این آیه نازل شد: اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا... از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. یعقوب بن شعیب از امام جعفر صادق علیه السلام پرسش نمود از مردی که پولی کهنه را قرض می‌گیرد تا پول نوی آن را باز پس دهد؟ فرمود:

«الْبَاسُ بِهِ وَذَكَرَ ذَلِكَ عَنْ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ. وَالرِّبَا رِبَاغَانِ؛ رِبَاً يُؤْكَلُ، وَ رِبَاً لَا يُؤْكَلُ، فَأَمَّا الَّذِي يُؤْكَلُ فَهُوَ هَدَيْتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تُرِيدُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُوهَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوهَا عِنْدَ اللَّهِ، وَ أَمَّا الَّذِي لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ أَنْ يَدْفَعَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ عَشْرَةَ دَرَاهِمَ عَلَى أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهِ أَكْثَرُ مِنْهَا فَهَذَا الرِّبَا الَّذِي نَهَى اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ: يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ، عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَرُدَّ آكِلِ الرِّبَا الْفُضْلَ الَّذِي أَخَذَهُ عَنْ رَأْسِ مَالِهِ، حَتَّى اللَّحْمُ الَّذِي عَلَى بَدَنِهِ مِمَّا حَمَلَهُ مِنَ الرِّبَا عَلَيْهِ أَنْ يَضَعَهُ، فَإِذَا وَفَّقَ لِلتَّوْبَةِ أَدْمَنَ دُخُولَ الْحَمَامِ لِيَنْقُصَ لَحْمُهُ عَنْ بَدَنِهِ. وَإِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِصَاحِبِهِ عَاوِضْنِي بِفَرَسِي فَرَسَكَ وَأَزِيدَكَ فَلَا يَصْلُحُ وَلَا يَجُوزُ ذَلِكَ، وَلَكِنَّهُ يَقُولُ أَعْطِنِي فَرَسَكَ بِكَذَا وَكَذَا وَأَعْطِيكَ فَرَسِي بِكَذَا وَكَذَا»^۳

اشکالی ندارد، و این از حضرت علی علیه السلام ذکر شده است. و ربا دو رباست؛ ربایی که خورده می شود (حلال)، و دیگری که خورده نمی شود (حرام)، اما آن که خورده می شود؛ هدیه تو برای مردی است که ثواب (مقدار) بیشتری را بخوای (بدون شرط) و فرمایش خداوند در این باره است: وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فرونی یابد؛ نزد خداوند فرونی نخواهد یافت، و اما آن ربایی که خورده نمی شود (حرام است)؛ آن است که مردی مبلغ ده درهم به کسی بدهد به این شرط که بیشتر از آن را به او برگرداند، و این ربایی است که خداوند در قرآن از آن نهی فرموده: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ... ای کسانی که ایمان آورده اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده؛ رها کنید، اگر ایمان دارید. اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید) بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می کنید و نه به شما ستم می شود، خداوند قصد نموده است که زیادتی از سرمایه (ربا) را به صاحبش بازگرداند؛ حتی آن گوشتی را که از پول حرام برتن او روییده است، فروگذارد

ربا از دیدگاه قرآن کریم/ ۲۷

(آب کند) البته پس از کسب توفیق توبه نمودن، بسیار به حَمَام برود تا آن گوشت را از تن خود از بین ببرد. و اگر کسی به دیگری بگوید در عوض اسب من اسبت را به من بده و مبلغ بیشتری به تو زیادت می‌دهم؛ جایز نیست (ربا است) اما بگوید اسبت را به فلان مبلغ بفروش و اسبم را به فلان مبلغ به تومی دهم (جایز است).

توضیح: دو معامله جدای از یکدیگر انجام بگیرد، این همان «بیع شرعی» و خرید و فروش حلال است.

عبید بن زراره می‌گوید: به امام جعفر صادق علیه السلام عرض کردم: مرا از گناهان بزرگ آگاه کنید. آن حضرت فرمودند:

«هُنَّ خَمْسٌ، وَمَا أُوجِبَ اللَّهُ عَلَيْهِنَّ النَّارَ، ... وَقَوْلُهُ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا ...»^{۴۴}

(بزرگترین گناهان) پنج گناه می‌باشد، همان گناهانی که خداوند برای انجام آن‌ها آتش جهنم را واجب نموده، ... و (ربا که) در سخن خود فرموده: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ... ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از (مخالفت با فرمان) خدا بپرهیزید و آنچه را که از (مطالبات) ربا باقی مانده است؛ رها کنید، اگر ایمان دارید.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند:

«إِنَّ التَّوْبَةَ مُطَهَّرَةٌ مِنْ دَنَسِ الْخَطِيئَةِ، قَالَ اللَّهُ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ... لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ فَهَذَا مَا دَعَا اللَّهُ إِلَيْهِ عِبَادَهُ مِنَ التَّوْبَةِ، وَعَدَ عَلَيْهَا مِنْ ثَوَابِهِ، فَمَنْ خَالَفَ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ مِنَ التَّوْبَةِ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَكَانَتْ النَّارُ أُولَىٰ بِهِ وَأَحَقَّ»^{۴۵}

همانا توبه پاک کننده از آلودگی خطاهاست، خداوند فرموده: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ... آنچه را که خداوند به سوی آن خوانده؛ توبه است، و وعده پاداش برای آن داده، پس

هرکس با فرمان خداوند درباره توبه کردن مخالفت کند، خداوند براو غضب می کند و آتش برایش سزاوارتر است.

در فقه منسوب رضوی علیه السلام درباره آیه کریمه: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا... آمده است:**
«عُنِيَ بِذَلِكَ أَنْ يَرُدَّ الْفَضْلَ الَّذِي أَخَذَهُ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ، حَتَّى اللَّحْمَ الَّذِي عَلَى بَدَنِهِ بِالْدُّخُولِ إِلَى الْحَمَامِ كُلِّ يَوْمٍ عَلَى الرَّيْقِ، هَذَا إِذَا تَابَ عَنْ أَكْلِ الرِّبَا وَ أَخَذَهُ وَمُعَامَلَتِهِ»^{۴۶}

مقصود آن است که زیادتی از اصل سرمایه را بازگرداند (ربا را پس دهد)، حتی آن گوشتی که بر اثر خوردن مال ربا برتن او روییده است با هر روز ناشتا به حمام رفتن آب کند، اگر از رباخواری و گرفتن ربا و معامله ربوی توبه نموده باشد.

شیخ صدوق در کتاب شریف «المقنع» که حاوی متن روایات می باشد آورده است:
«وَأَعْلَمُ أَنَّ الرِّبَا رِبَا، ... وَرِبَا يُؤْكَلُ وَهُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ، يَعْنِي: أَنْ يَرُدَّ أَكْلُ الرِّبَا عَلَى صَاحِبِهِ الْفَضْلَ الَّذِي أَخَذَهُ عَنْ رَأْسِ مَالِهِ. وَرُوي: حَتَّى اللَّحْمَ الَّذِي عَلَى بَدَنِهِ عَلَيْهِ أَنْ يَضَعَهُ، وَإِذَا وَفَّقَ لِلتَّوْبَةِ أَدْمَنَ دُخُولَ الْحَمَامِ لِيَنْقُصَ لَحْمُهُ عَنْ بَدَنِهِ»^{۴۷}

و بدان! ربا دوربا می باشد؛ ... تا این که می نویسد: و ربایی که خورده می شود (و حلال است) و آن (در) سخن خداوند است: **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا...**، یعنی رباخوار، ربا و زیادتی بر اصل سرمایه (قرض) را به صاحب آن برگرداند. و روایت شده است که: حتی آن گوشتی که از مال حرام ربا، برتن رباخوار روییده است، اگر توفیق توبه یافت باید چندان

به حتام برود تا آن گوشت را از تن خود کم کند (ذوب نماید).

آیه پنجم:

«فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ»^{۸۹}

اگر چنین نکنید (دست از رباخواری برندارید)، بدانید خدا و رسولش با شما پیکار خواهند کرد و اگر توبه کنید، سرمایه‌های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می‌کنید و نه بر شما ستم می‌شود.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله پس از نزول این آیه فرمودند:

«مَنْ أَخَذَ الرِّبَا وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ، وَكُلُّ مَنْ أَرْبَى وَجَبَ عَلَيْهِ الْقَتْلُ»^{۹۰}

هرکس ربا بگیرد، یا ربا بدهد؛ کشتن او واجب است.

از امام جعفر صادق علیه السلام درباره کسی که بدهکار است پرسیده شد: اگر طلبکار وی بیاید و بگوید: بدهی ات را که چنین و چنان (مقدار و زمان) است به من نقد بده، من نیز مقداری از آن را از تو نمی‌گیرم، یا بگوید بخشی از آن را نقدی به من بده و برای بخش دیگر بر مهلت تومی‌افزایم؛ چگونه است؟ فرمود:

«لَا أَرَى بِهِ بَأْسًا إِنَّهُ لَمْ يَزِدْ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ (مَا لَمْ يَزِدْ عَلَى رَأْسِ مَالِهِ شَيْئًا) ۵۰
قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ»^{۹۱}

اشکالی ندارد زیرا او بر مبلغ (سرمایه و اصل طلب) نمی‌افزاید و خداوند می‌فرماید:
فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ ... سرمایه‌های شما برای شماست (اصل سرمایه بدون ربا)، نه ستم می‌کنید و نه بر شما ستم می‌شود.

«وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ»^{۵۲}

و چنانچه (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید (و اگر قدرت پرداخت بدهی را ندارد) برای خدا براو ببخشید، این کار برای شما بهتر است؛ اگر (منافع این کار را) بدانید.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند:

«صَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الْمُنْبَرَ ذَاتَ يَوْمٍ فَحَمِدَ اللَّهَ وَاثْنَىٰ عَلَيْهِ وَصَلَّىٰ عَلَىٰ أَنْبِيَائِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ: أَيُّهَا النَّاسُ! لِيُبَلِّغَ الشَّاهِدُ مِنْكُمْ الْغَائِبَ؛ أَلَا وَمَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا كَانَ لَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فِي كُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ بِمِثْلِ مَالِهِ حَتَّىٰ يَسْتَوْفِيَهُ» .

روزی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بر فراز منبر رفتند و پس از حمد و ثنای خداوند و درود فرستادن بر پیامبران فرمودند: ای مردم! حاضران به غایبان اطلاع دهید؛ هرکس به کسی که توان بازپس دادن بدهی خود را ندارد؛ مهلت دهد، به جای هریک روز که به او مهلت داده خداوند ثواب صدقه ای مانند تمام مال وی به او می دهد، تا زمانی که بدهکار بتواند بدهی را بدهد.

سپس امام جعفر صادق علیه السلام این آیه را تلاوت کرد: «وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ...» و فرمود:

«أَنَّهُ مُعْسِرٌ فَتَصَدَّقُوا عَلَيْهِ بِمَالِكُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ»^{۵۳}

اگر می دانید بدهکار از پرداخت بدهی ناتوان است، با مال و دارایی خود به او صدقه دهید که همان برای شما بهتر است.

امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب علیه السلام فرمودند:

«لَا حَبْسَ عَلَى مُفْلِسٍ، قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ: وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ، وَالْمُعْسِرُ إِذَا ثَبَتَ عَدَمُهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهِ حَبْسٌ وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ دَيْنٌ مِنْ شَيْءٍ وَصَلَ إِلَيْهِ فَالْبَيِّنَةُ عَلَيْهِ فِي دَعْوَى الْعَدَمِ إِنْ دَفَعَ ذَلِكَ خَصَمَهُ وَإِنْ كَانَ فِي شَيْءٍ لَمْ يَصِلْ إِلَيْهِ كَدَيْنٍ لَزِمَهُ مِنْ جَنَائَةٍ أَوْ كِفَالَةٍ أَوْ حَوَالَةٍ أَوْ صَدَاقِ امْرَأَةٍ أَوْ مَا أَشَبَهُ ذَلِكَ فَالْقَوْلُ قَوْلُهُ مَعَ يَمِينِهِ مَا لَمْ يَظْهَرْ لَهُ مَالٌ أَوْ تَقَوْمٌ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ»؛^۵

ورشکسته را نباید زندانی نمود، خداوند فرموده: وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ - و اگر (بدهکار) تنگ دست است، او را تا هنگام توانایی، مهلت دهید، و کسی که ناتوان است؛ اگر ناتوانی وی از پرداخت بدهی مردم ثابت شود، نباید زندانی شود، و اگر از کسی طلبی داشته باشد که به وی رسیده است، باید در مورد ادّعی عدم آن دلیل بیاورد تا ادّعی دشمن خود را دفع نماید و اگر درباره بدهی ای است که چیزی به او نرسیده مانند جنایت (قتل و ...) یا کفالت و یا حواله و یا بدهی مهریه همسرش و مانند آن، تا زمانی که مالی برایش معلوم نشده و یا دلیل علیه او نباشد، با قسم خوردن وی، سخن سخن اوست و مورد قبول.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود:

«أَقِيمُوا الشَّهَادَةَ عَلَى الْوَالِدَيْنِ وَالْوَلَدِ، وَلَا تُقِيمُوهَا عَلَى الْأَخِ فِي الدِّينِ الضَّيْرَ». شهادت را بر پدر و مادر و فرزند اقامه کنید، ولی بر برادر دینی خود که بدهکار و ورشکسته است نه.

راوی گوید: به حضرت گفتیم: «ضَيْرٌ» چیست؟ فرمود:

«إِذَا تَعَدَّى فِيهِ صَاحِبُ الْحَقِّ الَّذِي يَدَّعِيهِ قَبْلَهُ خِلَافَ مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ وَرَسُولُهُ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، وَمَثَلُ ذَلِكَ أَنْ يَكُونَ لِرَجُلٍ عَلَى آخَرَيْنِ وَهُوَ مُعْسِرٌ، وَقَدْ أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى بِإِنْظَارِهِ حَتَّى يُيَسَّرَ، فَقَالَ: فَنَظَرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ، وَيَسْأَلُكَ أَنْ تُقِيمَ الشَّهَادَةَ وَأَنْتَ تَعْرِفُهُ بِالْعُسْرِ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تُقِيمَ الشَّهَادَةَ فِي حَالِ الْعُسْرِ»^{۵۵}

زمانی که صاحب حق (طلبکار) تعدی نمود و برخلاف امر خداوند و پیامبرش صلی الله علیه و آله (زیادتی و ربا) بخواهد؛ اقامه نکنید، مانند کسی که بدهکار و ناتوان از پس دادن بدهی است در حالی که خداوند امر فرموده است: فَنَظَرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ، به او تا زمانی که بتواند (بدهی را) پس دهد مهلت داده شود، و از تو بخواهد که به زیان او شهادت بدهی در حالی که آگاهی داری از پرداخت بدهی ناتوان است، بنابراین بر تو حلال نیست در هنگام ناتوانی وی، علیه او گواهی بدهی.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود:

«إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ إِنْظَارَ الْمُعْسِرِ، وَمَنْ كَانَ غَرِيمُهُ مُعْسِرًا فَعَلَيْهِ أَنْ يُنْظَرَهُ إِلَى مَيْسَرَةٍ إِنْ كَانَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ، وَإِنْ كَانَ أَنْفَقَ ذَلِكَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَلَيْسَ عَلَيْهِ أَنْ يُنْظَرَهُ إِلَى مَيْسَرَةٍ، وَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ الْآيَةِ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَنَظَرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ»^{۵۶}

خداوند مهلت دادن به بدهکاری که توانایی ندارد بدهی اش را بپردازد؛ دوست می دارد، و هرکس که بدهکارش ناتوان است، اگر آنچه گرفته در راه طاعت خدا (غیر حرام) مصرف کرده است تا زمان توانایی (به او) مهلت بدهد. ولی اگر در راه نافرمانی خداوند صرف کرده باشد، نباید به او مهلت داده شود و او از اهل این آیه: فَنَظَرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ، نیست (این آیه شامل حال وی نمی شود).

مردی از حضرت امام علی الرضا علیه السلام پرسش نموده و عرض کرد: فدایت شوم! خداوند متعال، در قرآن می فرماید: وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ، مرا از معنای «مهلت»

در این آیه آگاه کن؛ آیا برای این مهلت، حدی (اندازه‌ای) است که اگر بدهکار ناتوان از پرداخت بدهی به آن حد رسیده باشد، باید به وی مهلت داده شود؟ درحالی که مال کسی را می‌گیرد و برای خانواده‌اش مصرف می‌کند، درحالی که نه غله‌ای (محصولی) دارد که منتظر برداشت آن باشد و نه طلبی دارد که منتظر وصول آن باشد و نه در جایی مالی دارد که منتظر رسیدن آن باشد. (آیا به این فرد هم باید مهلت داد؟ امام رضا علیه السلام فرمود:

«نَعَمْ يُنْتَظَرُ بِقَدَرٍ مَا يَنْتَهِي خَبَرُهُ إِلَى الْإِمَامِ فَيَقْضِي عَنْهُ مَا عَلَيْهِ مِنْ سَهْمِ الْغَارِمِينَ إِذَا كَانَ أَنْفَقَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ، فَإِنْ كَانَ قَدْ أَنْفَقَهُ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَلَا شَيْءَ لَهُ عَلَى الْإِمَامِ».

آری، مهلت داده می‌شود تا این که خبر نیاز وی به امام برسد و بدهی او را از سهم ورشکستگان و بدهکاران بپردازد، البته این در صورتی است که مال طلبکار را در راه طاعت و فرمانبرداری از خداوند خرج نموده باشد، اما اگر مال را در راه معصیت (نافرمانی) خدا هزینه کرده باشد، چیزی به عهده امام نیست (امام بدهی را نمی‌پردازد).
راوی گوید: عرض نمودم: پس به این مردی که به او پول داده و او را امین دانسته درحالی که نمی‌داند آن مال را در راه طاعت صرف نموده یا معصیت چه می‌رسد؟ امام رضا علیه السلام فرمود:

«يُسْعَى لَهُ فِي مَالِهِ فَيَرُدُّهُ عَلَيْهِ وَهُوَ صَاحِبُهُ»^{۵۷}

برای بازگرداندن مال خود چنان کوشش و پیگیری بنماید تا (بدهکار) خسته شده و مال را بازگرداند.

شیخ صدوق در کتاب «المقنع». که متن روایات اهل بیت علیهم السلام است. آورده:

«وَإِنْ كَانَ لَكَ عَلَى رَجُلٍ مَالٌ وَكَانَ مُعْسِراً وَأَنْفَقَ مَا أَخَذَهُ مِنْكَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ فَأَنْظِرْهُ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَهُوَ أَنْ يَبْلُغَ خَبَرُهُ الْإِمَامَ فَيَقْضِي عَنْهُ دَيْنَهُ أَوْ يَجِدَ

الرَّجُلُ طَوْلًا فَيَقْضِي دَيْنَهُ، وَإِنْ كَانَ أَنْفَقَ مَا أَخَذَهُ مِنْكَ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ فَطَالِبُهُ بِحَقِّكَ فَلَيْسَ هُوَ مِنْ أَهْلِ هَذِهِ الْآيَةِ الَّتِي قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَنَظَرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ»^{۵۸}

و اگر برای تومالی برعهده (گردن) کسی است که از بازپس دادن (آن) ناتوان است و او آن مال را در راه اطاعت و فرمانبرداری از خداوند مصرف نموده است، به او تا زمانی که بتواند (بدهی اش را) بپردازد؛ مهلت بده تا این که خبر او به امام برسد و امام بدهی اش را از طرف او بپردازد و یا این که بدهکار راه چاره ای بیابد و بدهی خود را بدهد، و اگر مالِ تورا در راه گناه و نافرمانی خدا مصرف کرده باشد، حق خود را از او طلب نما که او از اهل این آیه که خداوند فرموده است: فَنَظَرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ، نیست.

آیه هفتم:

«وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ»^{۵۹}

و پروا کنید از روزی که به سوی خدا بازگردانده می شوید، سپس به هرکس آنچه را انجام داده، به طور کامل بازپس داده شود و بر آن ها ستم نخواهد شد (هر چه ببینند، نتایج اعمال و بلکه عین عمل آنهاست).

آیه هشتم:

«يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^{۶۰}

ای کسانی که ایمان آورده اید! ربا را چند برابر نخورید و از (نافرمانی) خدا بپرهیزید تا رستگار شوید.

آیه نهم:

«وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ»^{۶۱}

و از آتشی که برای کافران مهیا گردیده؛ پروا کنید.

آیه دهم:

«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ»^{۶۲}

و از فرمان خداوند و پیامبر اطاعت کنید تا مورد رحمت قرار گیرید.

آیه یازدهم:

«وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ»^{۶۳}

آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت و آنچه را به عنوان زکات می پردازید و تنها رضای خدا را می طلبید (مایه برکت است) و برای کسانی که چنین می کنند، پاداشی چند برابر است.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

«مِنَ السُّحْتِ؛ ... وَ الْهَدِيَّةُ يُلْتَمَسُ أَفْضَلُ مِنْهَا وَ ذَلِكَ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَ لَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ، وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى: وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَ هِيَ الْهَدِيَّةُ يُطْلَبُ مِنْهَا مِنْ تَرَاثِ الدُّنْيَا أَكْثَرُ مِنْهَا وَ ...»^{۶۴}

از جمله اموال حرام؛ ... هدیه ای است که (شخصی) بدهد و بخواهد فزونتر از آن را به او بازپس دهند و آن سخن خداوند است که فرمود: وَ لَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ. و بر هر کس احسان می کنی، هرگز منت نگذار و عوض افزون نخواه، و سخن اوست: وَ مَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً ... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خدا فزونی نخواهد

یافت و مقصود آن هدیه‌ای است که بیشتر از (اصل) آن از مال دنیا درخواست شود ...

امام جعفر صادق علیه السلام فرمودند:

«الرِّبَا رِبَاغَانِ؛ رِبَاً يُؤْكَلُ، وَ رِبَاً لَا يُؤْكَلُ، فَأَمَّا الَّذِي يُؤْكَلُ فَهَدَيْتَكَ إِلَى الرَّجُلِ تَطْلُبُ مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا، فَذَلِكَ الرِّبَا الَّذِي يُؤْكَلُ، وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً لِيَرْبُؤَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُؤُوا عِنْدَ اللَّهِ، وَأَمَّا الَّذِي لَا يُؤْكَلُ فَهُوَ الرِّبَا الَّذِي نَهَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ، وَأَوْعَدَ عَلَيْهِ النَّارَ»^{۶۵}

ربا دو ربا است، یکی حلال است و خورده می شود و دیگری حرام است و نباید خورده شود، اما آن که خورده می شود (و حلال است): هدیه‌ای است که توبه مردی می دهی و درخواست فزونی از وی می کنی، پس این همان ربایی است که خورده می شود و همان سخن خداوند است که فرمود: وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً ... آنچه به عنوان ربا می دهید تا در اموال مردم فزونی یابد، نزد خداوند فزونی نخواهد یافت، و اما آن که خورده نمی شود (و حرام است): ربایی است که خداوند از آن نهی فرموده و برای آن وعده آتش داده است.

امام جعفر صادق علیه السلام درباره سخن خداوند: وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبَاً ... فرمود:

«هُوَ هَدَيْتَكَ إِلَى الرَّجُلِ تَطْلُبُ مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِكَ رِبَاً يُؤْكَلُ»^{۶۶}

ربا در این آیه همان هدیه توست به مردی که به سبب آن درخواست زیادی از وی غنای.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود:

«الرِّبَا رِبَاغَانِ؛ أَحَدُهُمَا رِبَاً حَلَالٌ وَ الْآخَرُ حَرَامٌ، فَأَمَّا الْحَلَالُ فَهُوَ أَنْ يَفْرِضَ الرَّجُلُ قَرْضاً طَمَعاً أَنْ يَزِيدَهُ وَ يُعَوِّضَهُ بِأَكْثَرِ مِمَّا أَخَذَهُ بِلاَ شَرْطٍ بَيْنَهُمَا، فَإِنْ أَعْطَاهُ أَكْثَرِ مِمَّا أَخَذَهُ بِلاَ شَرْطٍ بَيْنَهُمَا فَهُوَ مُبَاحٌ لَهُ، وَ لَيْسَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ ثَوَابٌ فِيمَا أَقْرَضَهُ، وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: فَلَا يَرْبُؤُوا عِنْدَ اللَّهِ، وَأَمَّا الرِّبَا الْحَرَامُ

فَهُوَ الرَّجُلُ يَقْرِضُ قَرْضًا وَيَشْتَرِطُ أَنْ يَرُدَّ أَكْثَرِمِمَّا أَخَذَهُ، فَهَذَا هُوَ الْحَرَامُ»^{۶۷}

ربا دوربا است؛ یکی از آن‌ها حلال و دیگری حرام است، ربای حلال: آن است که کسی به دیگری قرض بدهد به طمع آن که به او زیادتی پس دهد و بدون شرط نمودن (بدهکار) بیشتر بازپس دهد، پس اگر به او زیادتی داد و بدون شرط بود، آن (زیادت) برای او حلال است، و نزد خداوند برای آنچه قرض داده ثوابی ندارد و آن همان سخن خداوند است: فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ. نزد خداوند فرونی نخواهد یافت. و اما ربای حرام آن است که مردی (مالی را) قرض بدهد به شرط بازپس دادن (اصل) همراه با زیادت از آنچه داده، این حرام است (معامله قرض ربوی است).

آیه دوازدهم:

«وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ»^{۶۸}

و بر هر کس احسان می کنی، هرگز منت مگذار و عِوَض افزون نخواه.

تفسیر و توضیح آیه در احادیث:

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

«مِنَ السُّحْتِ الْهَدِيَّةُ يَلْتَمِسُ بِهَا مُهْدِيهَا مَا هُوَ أَفْضَلُ مِنْهَا، وَ ذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ

عَزَّ وَجَلَّ: وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ، أَيُّ لَا تُعْطِي عَطِيَّةً أَنْ تُعْطَى أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ»^{۶۹}

از جمله اموال حرام، هدیه‌ای است که اهدا کننده آن می‌خواهد بهتر از آن را به او پس

دهند و این همان سخن خداوند عزوجل است که می‌فرماید: وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ-

یعنی چیزی را هدیه مده تا بیشتر از آن را پس بگیری.

امام محمد باقر علیه السلام درباره آیه: «وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ» فرمودند:

«لَا تُعْطِي الْعَطِيَّةَ تَلْتَمِسُ أَكْثَرَ مِنْهَا»^{۷۰}.

چیزی مده که بیشتر از آن را بخواهی.

امام جعفر صادق علیه السلام فرمود:

«يُؤَدَّبُ، فَإِنْ عَادَ أُدِّبَ، فَإِنْ عَادَ قُتِلَ»^{۷۱}

رباخوار (پس از شهادت دادن شاهد) تنبیه می‌شود، و اگر دوباره به رباخواری برگردد باز تنبیه می‌شود، و اگر مرتبه بعد رباخواری کرد؛ کشته می‌شود.

توضیح: شیخ طوسی قدس سره می‌نویسد:

در شیعه، رباخوار تا سه مرتبه تأدیب می‌شود. اگر توبه نکرد، مرتبه چهارم کشته می‌شود. رباخوار در صورت اعتقاد به حلال بودن ربا، مرتد است و از تصرف در اموال خود محجور می‌گردد (نمی‌تواند در اموال خود تصرف کند)؛ تا وقتی که توبه نماید، و اگر مرتد فطری باشد، به محض ثبوت ارتداد، اموال وی به ورثه‌اش منتقل می‌شود، و در صورتی که رباخوار اعتقاد به حرمت ربا داشته باشد، حاکم شرع او را توبه می‌دهد، تا موقعی که رباخوار توبه نکرده، از تصرف در اموال خود محجور است. اگر رباخوار به جایی رسید که کشته شد اموالش به ورثه او می‌رسد.^{۷۲}

عمر بن یزید می‌گوید: به امام جعفر صادق علیه السلام عرض کردم: فدایت شوم! مردم برای باورند که سود بردن از کسی که مضطر (ناچار از خرید) است، حرام و ربا است؟ امام فرمود:

«وَهَلْ رَأَيْتَ أَحَدًا اشْتَرَى غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا إِلَّا مِنْ ضَرُورَةٍ؟! يَا عُمَرُ! قَدْ أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَاَرْبَحْ وَلَا تُرِبْهُ».

و آیا ثروتمند و نیازمندی تا کنون دیده‌ای که چیزی را جز از روی ناچاری (نیاز) بخرد؟! ای عمر! بدرستی که خداوند خرید و فروش را حلال و ربا را حرام کرده است؛ پس سود ببر (بخرو بفروش) و ربا نخور.

عرض کردم: و ربا چیست؟ فرمود:

«دَرَاهِمُ بِدَرَاهِمٍ مِثْلَانِ بِمِثْلٍ»^{۷۳}

ربا از دیدگاه قرآن کریم/ ۳۹

این که درهم‌ها را در مقابل یکدیگر معامله کنید و یک طرف بیشتر باشد (ربای نقدی - ربا با پول).

سماعه می گوید: به امام جعفر صادق علیه السلام عرض کردم: خداوند متعال مسئله ربا را در چندین آیه آورده و تکرار کرده است؟! امام فرمود:

«أَوْ تَدْرِي لِمَ ذَلِكَ؟».

آیا دلیل آن را می دانی؟

گفتم: نه. فرمود:

«لِئَلَّا يَمْتَنِعَ النَّاسُ مِنْ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ»؛^۷

به این دلیل است که مردم کارهای نیک (قرض الحسنه بدون بهره) را ترک نکنند.

توضیح: از این روایت استفاده می شود که علّت تکرار آیات تحریم ربا در قرآن، تأکید تحریم و یادآوری اهمیت آن بوده و نه چیز دیگر. از برخی شأن نزول‌های ذکر شده درباره آیات ربا نیز چنین برمی آید که بعضی از مردم پس از تحریم ربا در سوره آل عمران، بازهم آن را کنار نگذاشتند و آشکارا اقدام به رباخواری کردند. از این رو، خداوند با فرستادن آیات سوره (۲) و بیان عاقبت رباخواران و عذاب‌هایی که در انتظار آنهاست، اراده فرمود این عمل را از صحنه فعالیت اقتصادی مسلمانان حذف کند. بنابراین تدریج تحریم ربا در کار نبوده است.

ربا از دیدگاه اهل بیت اطهار علیهم السلام

به جهت بزرگی گناهای که طی انجام معاملات ربوی صورت می گیرد و نیز تحمیل آثار زیانبار آن به فرد و جامعه، علاوه بر آیاتی از قرآن کریم، احادیث بسیاری از پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت ایشان در این زمینه نقل شده که برخی از آن ها ذکر می شود، باشد تا بدانیم

ترس نبی الله صلی الله علیه و آله

امام موسی کاظم از پدران خود علیهم السلام از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل می فرمایند که فرمودند:

«إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِي مِنْ بَعْدِي هَذِهِ الْمَكَاسِبُ الْحَرَامُ، وَالشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ، وَالرِّبَا»^{۷۵}

پس از رحلت، از جمله ترسناک ترین چیزهایی که (از آن ها) برای امت می ترسم، این کسب های حرام، و شهوت پنهان (ریا)، و رباست.

پنهان تراز حرکت مورچه ...

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود:

«يَا مَعْشَرَ التَّجَارِ! الْفَقْهُ ثُمَّ الْمَتَجَر، الْفَقْهُ ثُمَّ الْمَتَجَر، الْفَقْهُ ثُمَّ الْمَتَجَر، وَاللَّهِ لِلرِّبَا فِي هَذِهِ الْأُمَّةِ أَخْفَى مِنْ دَبِيبِ النَّمْلِ عَلَى الصَّفَا، شُوبُوا أَيْمَانَكُمْ بِالصِّدْقِ، التَّاجِرُ فَاجِرٌ، وَالْفَاجِرُ فِي النَّارِ، إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَأَعْطَى الْحَقَّ»^{۷۶}

ای مردم! ابتدا فقه بیاموزید، سپس تجارت کنید، ابتدا فقه بیاموزید، سپس تجارت کنید، به خدا سوگند! ربا در میان این امت از حرکت مورچه روی سنگ سیاه پنهان تر است. سوگندهای تان را با راستی درهم آمیزید! تاجر، تهکار است، و تهکار در آتش است، مگر کسی که حق بگیرد و حق بدهد».

خداوند ربا را حرام فرمود تا ...

هشام بن الحکم از امام جعفر صادق علیه السلام درباره علت تحریم ربا پرسید؛ امام فرمود:

«إِنَّهُ لَوْ كَانَ الرَّبَا حَلَالًا لَتَرَكَ النَّاسُ التِّجَارَاتِ وَمَا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ. فَحَرَّمَ اللَّهُ الرَّبَا لِيَفَرَّ النَّاسُ مِنَ الْحَرَامِ إِلَى الْحَلَالِ وَإِلَى التِّجَارَاتِ وَإِلَى الْبَيْعِ وَالشِّرَاءِ، فَيَبْقَى ذَلِكَ بَيْنَهُمْ فِي الْقَرْضِ»^{۷۷}

اگر ربا حلال بود مردم تجارت و معاملاتی را که به آن‌ها نیاز دارند رها می کردند. به همین جهت خداوند ربا را حرام نمود تا مردم از حرام به سوی حلال و از ربا به سوی تجارت و داد و ستد روی آورند. پس میان آنان قرض دادن باقی بماند.

چرا پلید ... ؟

امام علی الرضا علیه السلام در جواب سؤال‌های نامه محمد بن سنان نوشتند:

«... وَ عَلَّةٌ تَحْرِيمِ الرَّبَا لِمَا نَهَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ، وَلِمَا فِيهِ مِنْ فَسَادِ الْأَمْوَالِ، لِأَنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا اشْتَرَى الدِّرْهَمَ بِالدِّرْهَمَيْنِ كَانَ ثَمَنُ الدِّرْهَمِ دِرْهَمًا وَ ثَمَنُ الْآخَرِ بَاطِلًا، فَبَيْعُ الرَّبَا وَ شِرَاؤُهُ وَ كُسُّ عَلَى كُلِّ حَالٍ عَلَى الْمُشْتَرِي وَ عَلَى الْبَائِعِ، فَحَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى الْعِبَادِ الرَّبَا لِعَلَّةٍ فَسَادِ الْأَمْوَالِ، كَمَا حَظَرَ عَلَى السَّفِيهِ أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِ مَالُهُ لِمَا يَتَخَوَّفُ عَلَيْهِ مِنْ إِفْسَادِهِ، حَتَّى يُؤْنَسَ مِنْهُ رُشْدُهُ، فَلِهَذِهِ الْعِلَّةِ حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ الرَّبَا. وَ بَيْعُ الرَّبَا بَيْعُ الدِّرْهَمِ

ربا از دیدگاه اهل بیت اطهار علیهم السلام/ ۴۳

بِالدَّرْهَمَيْنِ. وَ عِلَّةُ تَحْرِيمِ الرِّبَا بَعْدَ الْبَيِّنَةِ لِمَا فِيهِ مِنَ الْإِسْتِخْفَافِ بِالْحَرَامِ الْمُحَرَّمِ، وَ هِيَ كَبِيرَةٌ بَعْدَ الْبَيَانِ وَ تَحْرِيمِ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لَهَا لَمْ يَكُنْ ذَلِكَ مِنْهُ إِلَّا اسْتِخْفَافًا بِالْمُحَرَّمِ الْحَرَامِ، وَ الْإِسْتِخْفَافُ بِذَلِكَ دُخُولٌ فِي الْكُفْرِ، وَ عِلَّةُ تَحْرِيمِ الرِّبَا بِالنَّسِيئَةِ لِعِلَّةِ ذَهَابِ الْمَعْرُوفِ، وَ تَلَفِ الْأَمْوَالِ، وَ رَغْبَةِ النَّاسِ فِي الرِّبْحِ، وَ تَرْكِهِمْ لِلْقَرْضِ، وَ الْقَرْضُ صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ، وَ لِمَا فِي ذَلِكَ مِنَ الْفُسَادِ وَ الظُّلْمِ وَ فَنَاءِ الْأَمْوَالِ، ...»^{۷۸}

علّت حرام نمودن ربا این است که خداوند عزوجل از آن نهی فرموده، و به سبب تباهی و فسادى که در اموال ربوى است، زیرا انسان هنگامی که یک درهم را به دو درهم می‌خرد، بهای یک درهم یک درهم است و بهای دیگر باطل (ربا) است. پس خرید و فروش ربوى، در هر حال، برای فروشنده و خریدار موجب خسارت است. خداوند عزوجل ربا را بر بندگان حرام کرد، زیرا باعث نابودى اموال است، ... و علّت تحریم ربا در نسیه، از بین رفتن کارهای نیک و نابودى اموال و گرایش مردم به سودجویی و رها کردن قرض است، و حال آن که قرض از کارهای نیک است، و ربا سبب فساد و ظلم، و از دست رفتن ثروت‌هاست.

روزی حلال و پاک

اسلام عزیز با طرح نظام اقتصادى صحیح و معقول، سعادت دنیوی و اخروی جامعه را تضمین فرموده و برای لقمه حلال و خالی از حقّ الناس فضیلت بسیار والاّی قائل است. همچنان که اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام فرموده‌اند:

پیامبرگرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمودند:

«أَطْبَ كَسْبَكَ تُسْتَجَبُ دَعْوَتُكَ، فَإِنَّ الرَّجُلَ يَرْفَعُ اللَّقْمَةَ إِلَى فِيهِ حَرَامًا فَمَا تُسْتَجَابُ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ يَوْمًا»^{۷۹}

کسب خود را پاک گردان؛ دعايت مستجاب خواهد شد. بدرستی کسی که لقمه ای حرام را به سوی دهان خود بالا ببرد، دعایش تا چهل روز مستجاب نمی گردد.

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمود:

«مَنْ أَكَلَ الْحَلَالَ قَامَ عَلَى رَأْسِهِ مَلَكٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْ أَكْلِهِ. وَقَالَ: إِذَا وَقَعَتِ اللَّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَمَا دَامَتِ اللَّقْمَةُ فِي جَوْفِهِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِ، وَمَنْ أَكَلَ اللَّقْمَةَ مِنَ الْحَرَامِ فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ، فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَإِنْ مَاتَ فَالنَّارُ أُولَى بِهِ»^{۸۰}

هرکس روزی حلال بخورد تا زمانی که وی مشغول خوردن است؛ فرشته ای بالای سرش قرار گرفته و برایش طلب آمرزش می کند، و هرگاه لقمه حرامی در شکم کسی قرار بگیرد؛ همه فرشتگان آسمان و زمین او را لعنت می کنند، و هرکس لقمه حرامی بخورد؛ سزاوار غضب خداوند شده، اگر توبه کند، خداوند توبه او را می پذیرد و اگر توبه نکرده بمیرد، آتش جهنم او را سزاوارتر است.

گناه بزرگ

در فقه منسوب به امام رضا علیه السلام آمده است:

«إِغْلَمْ يَرْحَمَكَ اللَّهُ؛ أَنَّ الرِّبَا حَرَامٌ، سُحَّتْ، مِنَ الْكِبَائِرِ، وَمِمَّا قَدْ وَعَدَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ، فَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهَا، وَهُوَ مَحْرَمٌ عَلَى لِسَانِ كُلِّ نَبِيٍّ، وَ فِي كُلِّ كِتَابٍ»^{۸۱}

بدان! خدا رحمت کند؛ همانا ربا، حرام، پلید و از جمله گناهان کبیره، و جرایمی است که خداوند برای انجام آن ها وعده عذاب داده است، از آن به خدا پناه می بریم، ربا در سخن تمامی پیامبران، و در همه کتب آسمانی حرام گردیده است.

ناچیزترین آن‌ها ...

امام جعفر صادق از پدران شان علیهم السلام ، از پیامبر خدا صلی الله علیه و آله نقل می فرماید که آن حضرت در وصیت شان به امیرا المؤمنین علی علیه السلام فرمودند:

«يَا عَلِيُّ! الرَّبَا سَبْعُونَ جُزْءًا فَأَيُّسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ. يَا عَلِيُّ! دِرْهَمٌ رَبًّا أَكْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سَبْعِينَ زَنِيَةً كُلُّهَا بِذَاتِ مُحَرَّمٍ فِي بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ»^{۸۲}

ای علی! (گناه) ربا هفتاد بخش است که ناچیزترین آن‌ها مانند این است که مرد در مسجد الحرام با مادر خود زنا کند. ای علی! گناه یک درهم ربا نزد خداوند بزرگتر از (گناه) هفتاد مرتبه زنا کردن است که تمامی آن‌ها با محرم خود و در مسجد الحرام باشد.

نظیر این تعبیر در روایات بسیاری از طریق شیعه و عامه نقل شده است.^{۸۳}

در غضب خدا و...

رسول خدا صلی الله علیه و آله در آخرین خطبه خود قبل از شهادت شان فرمودند:

«... وَ مَنْ أَكَلَ الرَّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ بِقَدَرِ مَا أَكَلَ، وَإِنْ اكْتَسَبَ مِنْهُ مَالًا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ شَيْئًا مِنْ عَمَلِهِ، وَلَمْ يَزَلْ فِي لَعْنَةِ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ مَا كَانَ عِنْدَهُ قِيرَاطٌ»^{۸۴}

هرکس ربا بخورد، خداوند به اندازه ای که ربا خورده است شکمش را از آتش جهنم پر می کند، و اگر از راه ربا مالی به دست آورد هیچ عمل نیکی از او نمی پذیرد، و تا وقتی که به اندازه یک قیراط (مقدار ناچیزی) از ربا نزد اوست پیوسته خداوند و فرشتگان او را لعنت کنند.

گواهی دادن و نوشتن...

گذشته از حرمت گرفتن یا پرداخت ربا، حضور در مجلس ربا به عنوان نویسنده سند و شاهد نیز

حرام است. این مطلب در روایات زیادی از شیعه و عامه آمده است.

حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ الرَّبَا وَآكِلَهُ وَمُؤْكِلَهُ وَبَائِعَهُ وَ
مُشْتَرِيَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيَهُ»^{۸۵}

رسول الله صلى الله عليه وآله ربا و رباخوار و فروشنده و مشتری ربا و نویسنده و دو
شاهد آن را لعنت کردند.

پیامبرگرامی اسلام صلى الله عليه وآله فرمود:

«أَكِلُ الرَّبَا وَ مُؤْكِلُهُ وَ كَاتِبُهُ وَ شَاهِدُهُ فِي الْوِزْرِ سَوَاءٌ»^{۸۶}

رباخوار و آن که ربا دهد و نویسنده سند معامله بر مبنای ربا و دو شاهد آن در گناه
مساوی هستند.

توضیح: دقت کن! نفرمود شریک هستند، بلکه فرمود در گناه مساویند.

زمینه نابودی

امام جعفر صادق علیه السلام می فرمایند:

«إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ هَلَاكًا ظَهَرَ فِيهِمُ الرَّبَا»^{۸۷}

هرگاه ربا در بین قومی آشکار (و علنی) شود خداوند هلاکت آنان را اراده فرماید.

پیامبراکرم صلى الله عليه وآله می فرمایند:

«إِذَا ظَهَرَ الزَّنا وَ الرَّبَا فِي قَرْيَةٍ أُذِنَ فِي هَلَاكِهَا»^{۸۸}

وقتی زنا و ربا در جامعه ای پیدا شود، اجازه (فرمان) نابودی آن ها داده می شود.

بدترین شغل

پیامبر خدا صلى الله عليه وآله فرمودند:

«...وَشَرُّ الْكَسْبِ كَسْبُ الرَّبَا»^{۸۹}

ربا از دیدگاه اهل بیت اطهار علیهم السلام/ ۴۷

...و بدترین کسب رباخواری است.

امام محمد باقر علیه السلام فرمودند:

«أَخْبَثُ الْمَكَايِبِ كَسْبُ الرِّبَا»^{۹۰}

پلیدترین کسب ها رباخواری است.

ناآگاهی از ...

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود:

«مَنْ اتَّجَرَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ارْتَضَمَ فِي الرِّبَا ثُمَّ ارْتَضَمَ».

هرکس بدون آموختن احکام معاملات؛ تجارت کند، قطعاً مرتکب رباخواری می گردد و رباخوار یقیناً در آتش است.

و پیوسته می فرمود:

«لَا يَقْعُدَنَّ فِي السُّوقِ إِلَّا مَنْ يَعْقِلُ الشِّرَاءَ وَالْبَيْعَ»^{۹۱}

کسی که خرید و فروش را (درست) درک نمی کند، نباید در بازار بنشیند (و معامله کند).

از حیل‌های آخر الزمان

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

«يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ يُسْتَحَلُّ فِيهِ الرِّبَا بِالْبَيْعِ، وَالْخَمْرُ بِالنَّبِيدِ، وَالسُّحْتُ

بِالْهَدِيَّةِ»^{۹۲}

روزگاری بر مردم فرا خواهد رسید که ربا را به نام خرید و فروش، شراب را به نام آجیو (ماء الشعیر)، و رشوه را به نام هدیه حلال بشمارند.

ربای همگانی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا أَكَلَ الرِّبَا، فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ

غُبَارِۙ»^{۹۳}

روزگاری خواهد آمد که کسی نمی ماند مگر این که ربا می خورد و اگر ربا نخورد، غبار ربا به او می رسد.

چهره ای پشت نقاب

امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله به من فرمودند:

«يَا عَلِيُّ! إِنَّ الْقَوْمَ سَيُفْتَنُونَ بِأَمْوَالِهِمْ، وَيَمُتُّونَ بِدِينِهِمْ عَلَى رَبِّهِمْ، وَيَتَمَتَّنُونَ رَحْمَتَهُ، وَيَأْمَنُونَ سَطْوَتَهُ، وَيَسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشُّبُهَاتِ الْكَاذِبَةِ وَالْأَهْوَاءِ السَّاهِيَةِ، فَيَسْتَحِلُّونَ الْخَمَرَ بِالتَّبَيُّدِ، وَالسُّحْتَ بِالْهَدِيَّةِ، وَالرِّبَا بِالْبَيْعِ»^{۹۴}

ای علی! مردم به زودی به وسیله اموالشان مورد آزمایش قرار خواهند گرفت، و به دین خود به خدا متّ می نهند، در حالی که آرزوی رحمت او را دارند، و خود را از شدّت غضب خداوند در امان می دانند، آنان با تمسک به شبهه های دروغین و هوس های آشفته، حرام خدا را حلال می شمارند، پس شراب را به اسم نبیذ (ماء الشّعیر)، و رشوه را به نام هدیه، و ربا را به اسم خرید و فروش، حلال می کنند.

ای کاش همه ما معنای گناه را می فهمیدیم. چهار حرف بیشتر ندارد ولی چهار ستون بدن را می لرزاند. چه چیز بدتر از این است که خدا نگاه لطف خود را از من بگیرد؟ یا نه، من به او پشت کنم و نخواهم ببذیرم که او برای من نیکویی را می پسندد؟... نخواهم ببینم که او مرا پاک می خواهد، برای خودش بدون غل و غش، تا امروز دنیایم آباد باشد و وسیله ای برای آباد شدن زندگی جاودانه ام، فراهم سازم؟!

براستی مگر زور و زر دنیا چه چیزی با خود دارد و چقدر ارزش و دوام دارد که من بخواهم احساس در سایه لطف خدا بودن را به آن بفروشم؟ آیا اگر همه دنیا از آن ما بود، حاضر نبودیم آن را بپردازیم تا خدا از ما راضی شود؟

ربا از دیدگاه اهل بیت اطهار علیهم السلام/ ۴۹

فقط همین را بدانیم: برای آن مرد از آن سلاله پاک، یک قدم هم برداریم کافیست. اگر هر کدام از ما یک قدم بردارد، راهی نمانده، خوب بودن سخت نیست، اما تلاش می خواهد و درک این که این یک قدم ها وظیفه ای است که باید از عهده آن برآییم، خود حکایتی طولانی دارد، پس به جای حرف بهتراست به دنبال عمل برویم.

خدا کند که بفهمیم، و اگر فهمیدیم به لطف او، خدا کند که وارد راه شویم، و اگر وارد راه شدیم به لطف او، خدا کند رهایش نکنیم، باز هم به لطف او ...

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

عُبَيْدُ اللَّهِ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِمُ حَيْدَرُ حُسَيْنِ التَّرْبِيِّ الْكَرْبَلَائِيِّ

عَفَى اللَّهُ عَنْ وَالِدِيهِ وَعَنْهُ آمِينَ

جمادی الآخرة ۱۴۲۸ هـ ق

۱- سوره (۳۴) سبأ آیه ۶۴.

۲- سوره (۳۰) الزوم آیه ۳۱: فِطَرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا.

۳- سوره (۱۹) التوبة آیه ۱۰۵: وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ.

۴- سوره (۶) الأنعام آیه ۱۵۴: وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ.

۵- سوره (۷) الأعراف آیه ۱۵۸.

۶- سوره (۸) الأنفال آیه ۳۸.

۷- سوره (۴) النساء آیه ۱۴: ... وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ.

سوره (۴) النساء آیه ۶۰: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِيَ الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا.

سوره (۴) النساء آیه ۷۰: وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا.

سوره (۴) النساء آیه ۸۱: مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ وَمَنْ تَوَلَّىٰ فَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِظًا.

سوره (۲۴) النور آیه ۵۳: وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ.

سوره (۳۳) الأحزاب آیه ۷۲: ... وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا.

سوره (۴۸) الفتح آیه ۸۱: ... وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّىٰ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا.

۸- سوره (۷۶) الدھر (الإنسان) آیه ۴: إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا.

۹- بحارالأنوار: ج ۶ ص ۲۴۹ ب ۸ و ج ۵۸ ص ۷۸: النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ: «مَا خُلِقْتُمْ لِلْفَنَاءِ بَلْ خُلِقْتُمْ لِلْبَقَاءِ، وَإِنَّمَا تُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ». پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ فرمودند: شما برای نابود شدن آفریده نشده‌اید، بلکه آفریده شده‌اید تا بمانید و جاودانی شوید و همانا از خانه ای (دنیا) به خانه دیگر (آخرت) منتقل می‌شوید.

و در کتاب غرر الحکم: ص ۱۳۳ ح ۲۲۹۱: إِنَّمَا خُلِقْتُمْ لِلْبَقَاءِ لَا لِلْفَنَاءِ وَإِنَّكُمْ فِي دَارِ بُلْغَةٍ وَمَنْزِلِ قُلْعَةٍ.

۱۰- «أَنْتَ كَمَا أُحِبُّ فَاجْعَلْنِي كَمَا تُحِبُّ». امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند: پروردگارا! تو همانطوری که من دوست دارم، مرا هم همانگونه کن که خود دوست می‌داری. الخصال: ج ۲ ص ۴۲۰، روضة الواعظین: ج ۱ ص ۱۰۹، بحارالأنوار: ج ۷۴ ص ۴۰۲ ب ۱۵ و ج ۹۱ ص ۹۲ ب ۳۲.

۱۱- سوره (۶) الأنعام آیه ۴۴: فَلَوْلَا إِذْ جَاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلَكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ.

۱۲- سوره (۱۴) ابراهیم علیه السلام آیه ۲۳: ... وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ.

۱۳- سوره (۵۱) الذاریات آیه ۵۶.

۱۴- فرازی از دعای شریف ندبه که از امام جعفر صادق و حضرت صاحب‌الأمر علیهما السلام نقل شده است.

۱۵- الکافی: ج ۲ ص ۴۱۴ باب أدنی ما يكون به العبد مؤمناً... ۱.

۱۶- کنزالفوائد، کراچی: ج ۱ ص ۳۵۲، وسائل‌الشیعة: ج ۲۷ ص ۱۶۹ ب ۱۲ ح ۳۳۵۱۵، بحارالأنوار: ج ۲ ص ۲۶۰ ب ۳۱ ح ۱۷ و ج ۷۱ ص ۲۸ ب ۱۸ ح ۷، مستدرک‌الوسائل: ج ۱۲ ص ۲۱۷ ب ۱۴ ح ۱۳۹۲۴-۲.

۱۷- الکافی: ج ۱ ص ۵۸ باب البدع والرأی والمقاییس... ح ۱۹.

- ١٨- بصائر الدرجات: ص ١٤٨ ب ١٣ ح ٧.
- ١٩- الكافي: ج ١ ص ٥٤ باب البدع و ... ح ٢، عوالى الآلآي: ج ٤ ص ٧٠ جملة ٢ ح ٣٩، نهج الحق: ص ٣٧، منية المرید: ص ١٨٦، وسائل الشيعة: ج ١٦ ص ٢٦٩ ب ٤٠ ح ٢١٥٣٨، بحار الأنوار: ج ١٠٥ ص ١٥ اجازة ٢٨.
- ٢٠- بحار الأنوار: ج ٥٤ ص ٢٣٤.
- ٢١- إرشاد القلوب: ج ١ ص ٦٩ ب ١٧.
- ٢٢- رجال الكشي: ص ٤٩٣ ح ٩٤٦، علل الشرائع: ج ١ ص ٢٣٥ ب ١٧١ ح ١، عيون أخبار الرضا عليه السلام: ج ١ ص ١١٢ ب ١٠ ح ٢، الغيبة، الشيخ الطوسي: ص ٦٣، وسائل الشيعة: ج ١٦ ص ٢٧١ ب ٤٠ ح ٢١٥٤٦، بحار الأنوار: ج ٤٨ ص ٢٥٢ ب ١٠.
- ٢٣- سورة (٢) آيه ٢٧٥.
- ٢٤- سورة (٤٠) الغافر (المؤمن) آيه ٤٦: «النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَ يُؤَمُّ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ».
- ٢٥- سورة (٥٦) القمر آيه ٤٧.
- ٢٦- تفسير القمي: ج ٢ ص ٧: في الخبر الطويل في المعراج عن أبي عبد الله عليه السلام إلى أن قال:.. تفسير مجمع البيان: ج ١ ص ٣٨٩، بحار الأنوار: ج ٦ ص ٢٣٩ ح ٥٩، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣١ ب ١ ح ١٥٥٠١-٦.
- ٢٧- بحار الأنوار: ج ١٠ ص ١١٨ ب ٥ ح ١٨، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٤ ب ٢ ح ١٥٥١٩-١.
- ٢٨- وسائل الشيعة: ج ٢٥ ص ١٠ ب ١ ح ٣١٠٠١ و بحار الأنوار: ج ٦٢ ص ١٣٨ ب ١٤ ح ١٤ از تفسير نعماني.
- ٢٩- التبيان في تفسير القرآن: ج ٢ ص ٣٦٠، تفسير مجمع البيان: ج ٢ ص ٣٨٩.
- ٣٠- النوادر، الأشعري: ص ١٦١ ب ٣٦ ح ٤١٣، تفسير العياشي: ج ١ ص ١٥٢ ح ٥٠٦ - عن محمد

- بن مسلم أَنَّ رجلاً سأل أبا جعفر وقد عمل بالرِّبَا حتَّى كثر ماله بعد أن سأل غيره من الفقهاء فقالوا له: ليس يقبل منك شيء إلَّا أن تردّه إلى أصحابه فلمّا قصّ على أبي جعفر قال له: تهذيب الأحكام: ج ۷ ص ۱۵ ب ۱ ح ۶۸، وسائل الشّيعه: ج ۱۸ ص ۱۳۰ ب ۵ ح ۲۳۳۰۷ و ص ۱۳۱ ح ۲۳۳۱۰ و ص ۱۳۲ ح ۲۳۳۱۲، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۲۲ ب ۵ ح ۳۹.
- ۳۱- التّوادر الأشعريّ: ص ۱۶۱ ب ۳۶ ح ۴۱۳، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۱۷ ب ۵ ح ۱۴ به نقل از فقه الرضا عليه السّلام.
- ۳۲- الكافي: ج ۲ ص ۲۸۵ باب الكبائر ... ح ۲۴، من لا يحضره الفقيه: ج ۳ ص ۵۶۳، باب معرفة الكبائر الّتي ... ح ۴۹۳۲، علل الشّرائع: ج ۲ ص ۳۹۱، ب ۱۳۱ ح ۱، عيون أخبار الرضا عليه السّلام: ج ۱ ص ۲۵۸ ب ۲۸ ح ۳۳، وسائل الشّيعه: ج ۱۵ ص ۳۱۸ ب ۴۶ ح ۲۰۶۲۹.
- ۳۳- تفسير العيّاشي: ج ۱ ص ۱۵۲ ح ۵۰۳، وسائل الشّيعه: ج ۱۸ ص ۱۲۴ ح ۲۳۲۹۲.
- ۳۴- مستدرک الوسائل: ج ۱۳ ص ۳۳۷ ب ۵ ح ۱۵۵۳۰-۴.
- ۳۵- بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۱۵، ۵- الرِّبَا وأحكامها... ح ۲.
- ۳۶- سورة (۲) آیه ۲۷۶.
- ۳۷- الجعفریّات: ص ۷۳ باب السّنة فی البدنة ...، مستدرک الوسائل: ج ۷ ص ۲۴۶ ب ۴۲ ح ۸۱۵۷-۷ و ج ۱۰ ص ۱۰۲ ب ۲۷ ح ۱۱۵۸۰-۲.
- ۳۸- من لا يحضره الفقيه: ج ۳ ص ۲۷۹ باب الرِّبَا ... ح ۴۰۰۵، تهذيب الأحكام: ج ۷ ص ۱۵ ب ۱ ح ۶۵- ... عن زرارة، عن أبي عبد الله عليه السّلام قال: قلت له: إني سمعت الله يقول: «يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُزِيهِ الصَّدَقَاتِ» وقد أرى من يأكل الرِّبَا يربوا ماله. فقال: أَيُّ مَحْقٍ أَحَقُّ مِنْ دِرْهِمٍ رِبَاً يَمْحَقُ الدِّينَ وَإِنْ تَابَ مِنْهُ ذَهَبَ مَالُهُ وَافْتَقَرَ. و ج ۷ ص ۱۹ ب ۸۳ ح ۸۳ به نقل از سماعة بن مهران از امام جعفر صادق عليه السّلام، مانند آن را آورده است.
- ۳۹- تفسير القمي: ج ۱ ص ۹۳، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۱۷ ب ۵ ح ۱۲، مستدرک الوسائل: ج ۱۳

ص ٣٣٣ ب ١ ح ١٥٥١٦ - ٢١.

٤٠- سورة (٢) آيه ٢٧٧.

٤١- سورة (٢) آيه ٢٧٨.

٤٢- تفسير مجمع البيان: ج ١ ص ٦٧٣، تفسير البرهان: ج ١ ص ٥٥٧، كنز العرفان في فقه القرآن:

ج ٢ ص ٣٨، وسائل الشيعة: ج ١٨ ص ١٣١ ب ٥ ح ٢٣٣٠٨.

٤٣- من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ٢٨٥ ح ٤٠٣١، تهذيب الأحكام: ج ٧ ص ١٢٠ ب ٨ ح ١٢٩،

الإستبصار: ج ٣ ص ١٠١ ب ٦٦ ح ٩، وسائل الشيعة: ج ١٨ ص ١٦٠ ب ١٧ ح ٢٣٣٨٧.

٤٤- ثواب الأعمال: ص ٢٣٣، الخصال: ج ١ ص ٢٧٣ ح ١٧، علل الشرائع: ج ٢ ص ٤٧٥ ب ٢٢٣

ح ٣، وسائل الشيعة: ج ١٥ ص ٣٢٧ ب ٤٦ ح ٢٠٦٥٥، بحار الأنوار: ج ٧٦ ص ٤-٥ ب ٦٨ ح ٥.

٤٥- تفسير العياشي: ج ١ ص ١٥٣ ح ٥١٢ و ص ٣٦١ ح ٢٧، وسائل الشيعة: ج ١٨ ص ١٢٤

ح ٢٣٢٩٣، بحار الأنوار: ج ٦ ص ٣٣ ب ٢٠ ح ٤٥ و ج ١٠٠ ص ١٢٣ ب ٥ ح ٤١، مستدرک الوسائل:

ج ١٢ ص ١٢٥ ب ٨٦ ح ١٣٦٩٦-٢ و ١٣٦٩٨-٤.

٤٦- فقه الرضا عليه السلام: ص ٢٥٧ ب ٣٨، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٧ ب ٥

ح ١٥٥٢٨-٢.

٤٧- مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٧ ب ٥ ح ١٥٥٢٩-٣.

٤٨- سورة (٢) آيه ٢٧٩.

٤٩- تفسير القمي: ج ١ ص ٩٣، بحار الأنوار: ج ١٠٠ ص ١١٨ ب ٥ ح ١٨، مستدرک الوسائل: ج ١٣

ص ٣٣٤ ب ٢ ح ١٥٥١٩-١.

٥٠- الفقيه.

٥١- الكافي: ج ٥ ص ٢٥٩، باب الصلح... ح ٤، من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ٣٣، باب

الصلح... ح ٣٢٧٠، تهذيب الأحكام: ج ٦ ص ٢٠٧ ب ٨٣ ح ٦-... عن أبي جعفر عليه السلام، و

... عن أبي عبد الله عليه السلام أنهما قالا: في الرجل يكون عليه الدين إلى أجل مسمى فيأتيه غريمه فيقول انقد لي من الذي لي كذا وكذا وأضع عنك بقيته أو يقول انقد لي بعضاً وأمد لك في الأجل فيما بقي؟ قال: لا أرى به بأساً ما لم يزد على رأس ماله شيئاً، يقول الله عز وجل: «فَلَكُمْ رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ».

۵۲- سورة (۲) آیه ۲۸۰.

۵۳- الکافی: ج ۴ ص ۳۵، باب إنظار المعسر... ح ۴، من لا يحضره الفقيه: ج ۲ ص ۵۸، باب ثواب إنظار المعسر... ح ۱۷۰۱.

۵۴- دعائم الإسلام: ج ۲ ص ۷۱ فصل ۱۷، مستدرک الوسائل: ج ۱۳ ص ۴۳۱ ب ۶ ح ۱۵۸۲۰-۲.

۵۵- من لا يحضره الفقيه: ج ۳ ص ۴۹، باب من يجب ردّ شهادته و... ح ۳۳۰۴، تهذيب الأحكام: ج ۶ ص ۲۵۷ ب ۹۱ ح ۸۰.

۵۶- مستدرک الوسائل: ج ۱۳ ص ۴۱۲ ب ۲۳ ح ۱۵۷۵۵-۳.

۵۷- الکافی: ج ۵ ص ۹۳، باب الدّین ... ح ۵، تفسیر العیاشی: ج ۱ ص ۱۵۵ ح ۵۲۰، تهذيب الأحكام: ج ۶ ص ۱۸۵ ب ۸۱ ح ۱۰، وسائل الشّیعة: ج ۱۸ ص ۳۳۶ ب ۹ ح ۲۳۷۹۶، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۵۲ ب ۴ ح ۱۸، مستدرک الوسائل: ج ۷ ص ۱۲۹ ح ۷۸۲۳-۳ و ج ۱۳ ص ۳۹۷ ب ۹ ح ۱۵۷۱۷-۱.

۵۸- مستدرک الوسائل: ج ۱۳ ص ۴۰۱ ب ۹۱۵۷۲۵-۹ و ج ۱۳ ص ۴۱۲ ب ۲۳ ح ۱۵۷۵۵-۳.

۵۹- سورة (۲) آیه ۲۸۱.

۶۰- سورة (۳) آل عمران (آل محمد صلی الله علیهم) آیه ۱۳۱.

۶۱- سورة (۳) آل عمران (آل محمد صلی الله علیهم) آیه ۱۳۲.

۶۲- سورة (۳) آل عمران (آل محمد صلی الله علیهم) آیه ۱۳۳.

۶۳- سورة (۳۰) الزّوم آیه ۳۹.

- ٦٤- الجعفریات: ص ١٨٠، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٦٩ ب ٥ ح ١٤٧٧٣-١.
- ٦٥- الکافی: ج ٥ ص ١٤٥، باب الرِّبَا ... ح ٦، تهذیب الأحکام: ج ٧ ص ١٧ ب ١ ح ٧٣، وسائل الشیعة: ج ١٨ ص ١٢٥ ب ٣ ح ٢٣٢٩٥.
- ٦٦- من لا یحضره الفقیه: ج ٣ ص ٢٧٥، باب الرِّبَا ... ح ٣٩٩٥، تهذیب الأحکام: ج ٧ ص ١٥ ب ١ ح ٦٧، دعائم الإسلام: ج ٢ ص ٣٢٧ فصل ٣ ح ١٢٣٦: عن أبي عبد الله عليه السلام أنه قال: في قول الله عز وجل: «وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبٍّ لِيَنْزُبُوا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَزُبُوا عِنْدَ اللَّهِ» قال: هِيَ هَدْيَتُكَ إِلَى الرَّجُلِ تَطْلُبُ بِهَا مِنْهُ الثَّوَابَ أَفْضَلَ مِنْهَا فَذَلِكَ رَبًّا.. وسائل الشیعة: ج ١٨ ص ١٢٦ ب ٣ ح ٢٣٢٩٦، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٥ ح ١٥٥٢٢-٣.
- ٦٧- تفسیرالقمي: ج ٢ ص ١٥٩، وسائل الشیعة: ج ١٨ ص ١٦٠ ب ١٨ ح ٢٣٣٨٩، بحار الأنوار: ج ١٠ ص ١٥٧ ب ٦ ح ١.
- ٦٨- سورة (٧٤) المدثر آیه ٧.
- ٦٩- دعائم الإسلام: ج ٢ ص ٣٢٧ ح ١٢٣٥، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٥ ب ٣ ح ٢.
- ٧٠- تفسیرالقمي: ج ٢ ص ٣٩٣، بحار الأنوار: ج ٩ ص ٢٤٤ ب ١ ح ١٤٧.
- ٧١- الکافی: ج ٧ ص ٢٤١ باب ما یجب فیہ التعزیر... ح ٩، من لا یحضره الفقیه: ج ٤ ص ٧٠ باب حدّ آکل الرِّبَا ... ح ٥١٣٢، تهذیب الأحکام: ج ١٠ ص ٩٨ ب ٧ ح ٣٧ و ج ١٠ ص ١٤٥ ب ١٠ ح ٤.
- ٧٢- النّهاية في مجرّد الفقه و الفتاوى: ص ٧١٣- و من أكل الرِّبَا بعد الحجّة علیه في تحریمه، عوقب على ذلك، حتّى يتوب. فإن استحلّ ذلك، وجب علیه القتل. فإن أدّب دفعتين، و عاد ثالثاً، وجب علیه القتل.
- ٧٣- من لا یحضره الفقیه: ج ٣ ص ٢٧٨ باب الرِّبَا ... ح ٤٠٠٣، تهذیب الأحکام: ج ٧ ص ١٨ ب ١ ح ٧٨، الإستبصار: ج ٣ ص ٧٢ ب ٤٤ ح ٢ و در آن عبارت: «وَحِنْطَةٌ مَحْنُطَةٌ مِثْلَيْنِ مِثْلٍ» نیز آمده است، وسائل الشیعة: ج ١٧ ص ٤٤٧ ب ٤٠ ح ٢٢٩٦٣ و ج ١٨ ص ١٣٣ ب ٦ ح ٢٣٣١٤.

- ۷۴- الکافی: ج ۵ ص ۱۴۶ باب الرِّبَا ... ح ۷ و ح ۸، تهذيب الأحكام: ج ۷ ص ۱۷ ب ۱ ح ۷۱ ... و ح ۷۲، وسائل الشَّيعة: ج ۱ ص ۱۱۸ ب ۱ ح ۲۳۲۷۳، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۱۹ و ح ۲۶.
- ۷۵- الکافی: ج ۵ ص ۱۲۴ باب المكاسب الحرام ... ح ۱، مستدرک الوسائل: ج ۱۳ ص ۶۶ ب ۳ ح ۱۴۷۶۳- ۳ از التَّوَادِرِ اَوْنَدِي و ص ۳۲۹ ب ۱- باب تحریمه ... ح ۱۵۴۹۷- ۲.
- ۷۶- الکافی: ج ۵ ص ۱۵۰ باب آداب التَّجَارَةِ ... ح ۱، من لا یحضره الفقیه: ج ۳ ص ۱۹۴ و تهذيب الأحكام: ج ۷ ص ۶ ب ۱ إلى قوله: المتجر، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۱۷.
- ۷۷- من لا یحضره الفقیه: ج ۳ ص ۵۶۷ باب معرفة الكبائر التي ... ح ۴۹۳۷، علل الشرائع: ج ۲ ص ۴۸۲ ب ۲۳۶- باب علة تحريم الرِّبَا ... ح ۱، وسائل الشَّيعة: ج ۱۸ ص ۱۲۰ ب ۱ ح ۲۳۲۷۷، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۱۹، ۵- الرِّبَا وأحكامها ... ح ۲۴.
- ۷۸- من لا یحضره الفقیه: ج ۳ ص ۵۶۵ ح ۴۹۳۴، علل الشرائع: ج ۲ ص ۴۸۳ ح ۴، عیون أخبار الرضا علیه السَّلام: ج ۲ ص ۸۸ ب ۳۳ ح ۱، وسائل الشَّيعة: ج ۱۸ ص ۱۲۱ ح ۲۳۲۸۰.
- ۷۹- مکارم الأخلاق: ص ۲۷۵، مستدرک الوسائل: ج ۵ ص ۲۱۷ ب ۳۰ ح ۵۷۲۸- ۲، بحار الأنوار: ج ۹ ص ۳۵۸ ب ۲۲.
- ۸۰- روضة الواعظین: ج ۲ ص ۴۵۷، مکارم الأخلاق: ص ۱۵۰ فصل ۳، الدَّعَوَات، راوندی: ص ۲۴ فصل ۲ ح ۳۵، بحار الأنوار: ج ۶۳ ص ۳۱۴ ب ۲- مدح الطَّعام الحلال ... ح ۶ و ج ۱۰ ص ۱۱ ب ۱- الحثُّ على طلب الحلال و ... ح ۵۰.
- ۸۱- فقه الرضا علیه السَّلام: ص ۲۵۶ ب ۳۸، بحار الأنوار: ج ۱۰ ص ۱۲۱ ب ۵ ح ۳۳.
- ۸۲- من لا یحضره الفقیه: ج ۴ ص ۳۵۲- ۳۶۵ باب التَّوَادِرِ ح ۵۷۶۲.
- ۸۳- الکافی: ج ۸ ص ۸۱ ح ۳۹، من لا یحضره الفقیه: ج ۴ ص ۳۷۷ ح ۵۷۷۵.
- ۸۴- ثواب الأعمال: ص ۳۳۵ - عن أبي هريرة و عبد الله بن عباس قالَا: خطبنا رسول الله صَلَّى الله عليه و آله قبل وفاته و هي آخر خطبة خطبها بالمدينة حتَّى لحق بالله عزَّوجلَّ فوعظنا

بمواظ ذرفت منها العيون و وجلت منها القلوب و اقشعرت منها الجلود و تقلقلت منها الأحشاء أمر بلالا فنادى الصلاة جامعة فاجتمع الناس و خرج رسول الله صلى الله عليه و آله حتى ارتقى المنبر فقال: يا أيها الناس اذنوا و سمعوا لمن خلفكم- قالها ثلاث مرّات بحار الأنوار: ج ٧٣ ص ٣٥٩-٣٦٤، ٦٧- جوامع مناهي النبي ح ٣٠، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٢ أبواب الربا ب ١ ح ١٢.

٨٥- من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ٢٧٤ باب الربا ... ح ٣٩٩٤، تهذيب الأحكام: ج ٧ ص ١٥ ب ١- باب فضل التجارة و ... ح ٦٤، وسائل الشيعة: ج ١٨ ص ١٢٧ ب ٤- باب تحريم أخذ الربا و... ح ٢٣٢٩٨.

٨٦- الكافي: ج ٥ ص ١٤٤ باب الربا ... ح ٢، من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ١٩٣ باب الربا ... ح ٣٧٢٥، وسائل الشيعة: ج ١٨ ص ١٢٦ ب ٤- باب تحريم أخذ الربا و ... ح ٢٣٢٩٧، مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٦ ب ٤- باب تحريم أخذ الربا و ... ح ١٥٥٢٦- ٤ به نقل از تفسیر ابوالفتوح رازی.

٨٧- وسائل الشيعة: ج ١٨ ص ١٢٣ ب ١- باب تحريمه ... ح ٢٣٢٨٦.

٨٨- مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٢، ١- باب تحريمه ... ح ١٥٥٠٦- ١١.

٨٩- الكافي: ج ٥ ص ١٤٧، من لا يحضره الفقيه: ج ٤ ص ٤٠٣ ح ٥٨٦٨.

٩٠- الكافي: ج ٥ ص ١٤٧ ب ٥١- الربا ... ح ١٢.

٩١- الكافي: ج ٥ ص ١٥٤ باب آداب التجارة... ح ٢٣، من لا يحضره الفقيه: ج ٣ ص ١٩٣، المقنعة:

ص ٥٩١، تهذيب الأحكام: ج ٧ ص ٥ ب ١، نهج البلاغة: ص ٥٥٥ الحکمة ٤٤٧، الغرر و الدرر:

ص ٣٥٥- قال أمير المؤمنين عليه السلام: مَنْ اتَّجَرَ بِغَيْرِ فِقْهِ إِنْ تَطَمَّ فِي الرِّبَا..، مستدرک الوسائل:

ج ١٣ ص ٢٤٨ ب ٢ ح ٧.

٩٢- مستدرک الوسائل: ج ١٣ ص ٣٣٢ ب ١ ح ١٦ از لبّ اللباب راوندی.

۹۳- مستدرک الوسائل: ج ۱۳ ص ۳۳۳ ب ۱ ح ۱۸ از لبّ الباب راوندی.

۹۴- نهج البلاغة: ص ۲۲، نهج البلاغة صبحی صالح: الخطبة ۱۵۶، وسائل الشیعة: ج ۱۸ ص ۱۶۳ ب ۲۰ ح ۲۳۳۹۴.

کتاب نامه

القرآن الکریم، کلام الله سبحانه و تعالی .
نهج البلاغة: الإمام أميرالمؤمنین علی بن أبی طالب علیهما السلام (شهادت سال ۴۰هـ).
چاپ دارالمعرفه - بیروت.
و تحقیق صبحی الصالح، نشر دارالأسوه، اوقاف چاپ اول ۱۴۱۵هـ.

الف

إرشاد القلوب: حسن بن أبی الحسن محمد الدّیلمی (از علمای قرن هشتم)، نشر رضی - قم،
چاپ دوم ۱۴۰۹هـ.
و دارالأسوة، تهران، ۱۴۱۷هـ.
الإستبصار: شیخ الطائفة الحقة محمد بن الحسن الطّوسی (ت ۴۶۰هـ)، دارالکتب الإسلامیة -
تهران.

ب

البرهان في تفسير القرآن: المحدّث الجلیل السید هاشم بن سلیمان البحرانی (ت ۱۱۰۷هـ)،
مؤسسه بعثت - قم، چاپ اول ۱۴۱۵هـ.
بحار الأنوار: العلّامة محمد باقر المجلسی (ت ۱۱۱۱هـ)، دارالکتب الإسلامیة تهران، چاپ چهارم
۱۳۶۲ش.

و مؤسسه الوفاء - بیروت، ۱۴۰۳.

بصائر الدرجات الكبرى: محمد بن الحسن الصفار (ت ۲۹۰هـ)، انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی، چاپ دوم.

ن

تفسیر القمّی: علی بن ابراهیم القمّی (ت ۳۲۹هـ)، مؤسسه دار الکتاب - قم، چاپ سوم ۱۴۰۴هـ.

تفسیر العیاشی: محمد بن مسعود العیاشی (ت ۳۲۰هـ)، چاپخانه علمیه - تهران، ۱۳۸۰.
تهذیب الأحکام: شیخ الطائفة الحقة محمد بن الحسن الطوسی (ت ۴۶۰هـ)، دار الکتب الإسلامية - تهران چاپ ۴.

ث

ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: الشيخ الصدوق محمد بن علی بن بابویه القمّی (ت ۳۸۱هـ)، نشر الرضی ۱۳۶۴ش.

ج

المجفریات (الأشعثیات): محمد بن محمد بن الأشعث الکوفی (قرن ۴)، چاپ مکتبه نینوی الحديثة - تهران.

خ

الخصال: الشيخ الصدوق محمد بن علی بن بابویه (ت ۳۸۱هـ)، جامعه مدرّسین حوزة علمیه - قم.

د

دعائم الإسلام: نعمان بن محمد التمیمی المغربي (ت ۳۶۳هـ)، دارالمعارف - مصر، چاپ ۲ سال ۱۳۸۵هـ.

الدّعوات = سلوة الحزین: قطب الدین الراوندي (ت ۵۷۳هـ)، چاپ انتشارات مدرسه امام

مهدى عليه السلام - قم، چاپ ١ سال ١٤٠٧ هـ.

د

روضة الواعظين: الشهيد محمد بن الفتال التيشابوري (شهيد در ٥٠٨ هـ)، منشورات الرضي - قم.

و چاپ مكتبة المصطفوي - قم، ١٣٧٧ هـ.

و نشر دليل ما - قم، چاپ اول ١٤٢٣ هـ.

ع

علل الشرائع: الشيخ الصدوق محمد بن علي بن بابويه (ت ٣٨١ هـ)، المطبعة الحيدريه - النجف الأشرف، ١٣٨٦ هـ.

عوالي اللآلي العزيزية في الأحاديث الدينية: ابن أبي جمهور الأحسائي (ت ٨٨٠ هـ)، تحقيق مجتبى عراقى، نشر سيد الشهداء - قم، چاپ اول ١٤٠٥ هـ.

عيون أخبار الرضا عليه السلام: الشيخ الصدوق محمد بن علي بن بابويه (ت ٣٨١ هـ)، نشر مؤسسه الأعلمي - بيروت.

غ

غرر الحكم: عبدالواحد الأمدي التميمي (ت ٥٥٠ هـ)، دفتر تبليغات اسلامي حوزة علميه - قم، چاپ ١ سنه ١٣٦٦ ش.

الغبية: شيخ الطائفة الحقة محمد بن الحسن الطوسي (ت ٤٦٠ هـ)، مؤسسه المعارف الإسلاميه - قم، چاپ ١ سنه ١٤١١ هـ.

ف

فقه الرضا عليه السلام: تحقيق مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ كنز جہانی امام رضا عليه السلام.

ک

الكافي: ثقة الإسلام أبو جعفر محمد بن يعقوب بن اسحاق الكليني الرازي (ت ۳۲۹هـ)، دار الكتب الإسلامية - تهران، چاپ ۳ سنه ۱۳۸۸هـ.
كنز العرفان في فقه القرآن: مقدار بن عبدالله السيوري (ت ۸۲۶هـ)، كتابخانه نويد اسلام - قم، چاپ ۱ سنه ۱۴۲۲هـ.

م

المقنع: الشيخ الصدوق أبو جعفر محمد بن علي بن بابويه القمي (ت ۳۸۱هـ)، نشر مؤسسه امام هادي عليه السلام - قم.
المقنعه: الشيخ المفيد محمد بن محمد بن نعمان العكبري البغدادي (ت ۳۱۴هـ)، نشر جامعه مدرسين، قم - ايران.
مجمع البيان في تفسير القرآن: فضل بن الحسن بن فضل الطوسي (ت ۵۶۰هـ)، نشر مؤسسه الأعلمي - بيروت.
مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل: الحاج ميرزا حسين التوري الطبرسي (ت ۱۳۲۰هـ)، مؤسسه آل البيت عليه السلام - قم، ۱۴۰۷هـ.
مستطرفات السرائر: محمد بن إدريس الحلبي (ت ۵۹۸هـ)، جامعه مدرسين حوزه علميه - قم، چاپ ۲ سنه ۱۴۱۱هـ.
مكارم الأخلاق: أبو نصر حسن بن الفضل الطبرسي (از علمای قرن ۶)، منشورات الشريف الرضي، قم.
و چاپ جامعه مدرسين قم.
من لا يحضره الفقيه: الشيخ الصدوق محمد بن علي بن بابويه القمي (ت ۳۸۱هـ)، نشر جامعه مدرسين حوزه علميه - قم، چاپ ۲ سنه ۱۴۰۴هـ.
منية المرید في آداب المفید و المستفید: الشهيد الثاني زين الدين بن علي بن أحمد العاملي

الشَّامِيّ (ت ٩٦٥هـ)، انتشارات دفتر تبليغات اسلامی حوزه عملیه - قم، چاپ ١ سنه ١٤٠٩هـ.

ن

النَّوَادِز: أحمد بن محمد بن عيسى الأشعريّ القميّ (وفات در غيبت صغرى)، مؤسسه امام مهدي عليه السلام - قم ١٤٠٨هـ.

النَّوَادِز: فضل الله بن عليّ الراونديّ (از علمای قرن ٦)، تحقيق و نشر مؤسسه امام مهدي عليه السلام - قم.

النَّهْايَةُ فِي غَرِيبِ الْحَدِيثِ وَالْأَثَرِ: مبارك بن محمد الجزريّ، ابن الأثير (ت ٦٠٦هـ)، چاپ اسماعيليان - قم ١٣٦٤.

النَّهْايَةُ فِي مَجَرَّدِ الْفَقْهِ وَالْفَتَاوَى: شيخ الطائفة الحقّة محمد بن الحسن الطوسيّ (ت ٤٦٠هـ).

و

وَسَائِلُ الشَّيْعَةِ إِلَى تَحْصِيلِ مَسَائِلِ الشَّرِيعَةِ: الشَّيْخُ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرَّالْعَامِلِيِّ (ت ١١٠٤هـ)، تحقيق مؤسسه آل البيت عليهم السلام - قم، چاپ ١ سنه ١٤١١هـ.

برخی از تألیفات فارسی حضرت آیت الله شیخ حیدر تربتی کربلایی مد ظله

آداب حج و عمره، اعمال و دعاهاى مستحب

از برکه غدیر تا بی کران عاشوراء

امامت اصل اصول دین محمدی صلی الله علیه وآله

امامت و رهبریّت حضرت فاطمة الزهرا سلام الله علیها

تبری و تولی اساس توحید

ترجمه زیارات ذبیح آل محمد صلی الله علیهم العاشورائیه

حجاب (نگاه، پوشش و روابط) از دیدگاه قرآن و عترت

حج در احادیث اهل بیت علیهم السلام

ربا اعلان جنگ با الله و رسولش

ریش تراشی از دیدگاه قرآن و عترت

غنا و موسیقی از دیدگاه قرآن و عترت

پاک نهاد دیرین حضرت زهیر بن القین علیه السلام (دفاعیه)

پرسش و پاسخ جلد ۱ پرتوی حق (پاسخ شیعه به شبهات وارد شده از جانب وهابیان)

پرسش و پاسخ جلد ۲ (جبر و عصمت انبیاء، علم و عصمت اهل بیت علیهم السلام)

پرسش و پاسخ جلد ۳ فضل طینت نور (در عزاداری)

پژوهش و واکاوی منابع، سند و اعتبار حدیث شریف کساء یمانی (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند و اعتبار دعای صنمی قریش (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند و اعتبار زیارت جامعه کبیره (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند و اعتبار زیارت عاشوراء معروفه (دفاعیه)

پژوهش و واکاوی منابع، سند و اعتبار زیارت عاشوراء ناحیه مقدسه (دفاعیه)

پژوهشی نو پیرامون حدیث شریف کسای یمانی به روایت حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها

حریم و حیا

حضرت حرّآزاد مرد شهید علیه السّلام (دفاعیه)

حلاج مرتدّی به دار آویخته (ردّ تصوّف و فلسفه)

حور و آتش (دفاع از حضرت فاطمه و خدیجه سلام الله علیهما)

در محضرفقیه معارفی جلد ۱ و ۲ و ۳ مجموعه ای نفیس از پاسخ به سوالات و شبهات معارفی،

قرآنی، فقهی، تاریخی، حدیثی، درایه و منبع شناسی

گزیده ای از فقه طه و آل یاسین علیهم صلوات الله (فقهی فتوائی؛ عبادات، معاملات و ...)

مناسک حج و عمره (فقهی فتوائی)

یکصد و ده حدیث معارفی

و ...

فقیه، حدیث شناس، محقق و مؤلف گران مایه،
آیه الله حیدر تربتی کربلانی از شمار برترین
پژوهش گران علوم دینی می باشند،

از جمله فعالیت های خطیر ایشان در گذشته و حال،
تدریس خارج فقه و خارج معارف اهل البیت
علیهم السلام، تشکیل کلاس های قرآن و عترت،
فقه و عقائد برای جوانان در مساجد، حستیه ها و
بیت ایشان، برگزاری جلسات پرسش و پاسخ، انجام
پژوهش های حدیثی، فقهی، عقیدتی، تفسیری،
فرقه شناسی و... بوده که اکثر آدرراستای مبارزه با
شبهات انجام شده و هم چنان ادامه دارد....